

Debreceni Egyetem

Műszaki Kar

Építésmérnök tanszék

Szakrális finn építészet

Készítette:

Stefán Viktória

tervező építésmérnök hallgató

Belső konzulens: Kovács Péter DLA

Tanszékvezető: Prof. Puhl Antal DLA

Debrecen

2014.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés, a dolgozat témakörének és felépítésének részletes ismertetése.....	3
2. A fény, a tér és a természet szerepe; a finnek múltja, hagyományai és vallása.....	4
3. Tradicionális templomok építésze	9
4. XX. századi finn templomépítészet	23
5. Kortárs finn szakrális építészet	33
6. Összegzés, tézis bizonyítása	42
Köszönetnyilvánítás	45
Felhasznált irodalom.....	46
Képjegyzék	48

1. Bevezetés, a dolgozat témakörének és felépítésének részletes ismertetése

Az építészet kifejezőeszközei a templomépítészetben a legkifinomultabbak. A modern finn szakrális építészet legsajátosabb jellemzője a természet-közeliség, továbbá a fény és a tér finom kölcsönhatása. Vajon mi az oka annak, hogy a kortárs finn templomokban a természet tisztaságának és erejének megjelenítése vált meghatározóvá? Mivel ez mélyen gyökerezik a finnek nemzeti karakterében és múltjában, a kutatást a finnek pogány kultúrájának vizsgálatával, majd a két szomszédos hatalom, a svédek és oroszok hatásának tanulmányozásával kezdtem. A kelet felől érkező ortodox kereszténység, és a nyugat felől érkező katolicizmus megosztotta a vidéket, de hatásuk nem volt annyira erős, hogy megváltoztassa a finnek eredeti kultúráját. Így egyes területeken a finnek pogány kultúrája is egészen sokáig fennmaradt. A kezdetben fából, később kőből épült tradicionális templomok is sok információval szolgálnak. Az első fatemplomok boronafalas technikával épültek, és még nem sokban különböztek a lakásoktól. Később új technológiákat fejlesztettek ki, az alaprajz is változott, így több csoportba sorolhatjuk a hagyományos fatemplomokat. A tradíció vizsgálata után szemügyre vettem a XX. századi, majd a kortárs szakrális tereket. Vajon mi az oka annak, hogy Finnországban ennyire sajátos, nemzeti építészet tudott kialakulni? Hogy a finnek már a kezdetektől és a mai napig is a legfontosabbnak a fény és a természet szerepét tartják az épületeikben?

2. A fény, a tér és a természet szerepe; a finnek múltja, hagyományai és vallása

A finn építészet elemzése során megfigyelhető, hogy az elsősorban nemzeti karakterként megjelenő identitás később kilépett saját területéről, és hatással volt a 20. század építészetére.¹ A finn sajátosság, a fény és a tér finom kölcsönhatása, illetve a természet-közelség leginkább szakrális épületeikben figyelhető meg.²

A *szakrális* szó a latin 'sacer' szóból származik, értelmé kettős: az isteni, szent és természetfeletti mellett átkozottat is jelent. A szakrális tér tehát a szent fogalmához kapcsolódó, a kultuszt magában foglaló és megjelenítő térforma.³ A tér azonban értelmezhetetlen a fény nélkül. Nem véletlen, hogy a szakrális terek építészetében mindig a tér és a fény volt a legfontosabb. A fény szerepe azonban különböző lehet vallásonként, koronként, kultúránként, térszervezés és építőtechnika tekintetében. Tényleges, vagy jelképes szerepe a világképben, a helyválasztásban, a tájolásban, a szakrális épület felépítésében is megfigyelhető.⁴ Finnországban a fény csekély intenzitású és többnyire szórt jellegű. Így természetesen itt nem érhető el ugyanaz a fény- és árnyékhatás, mint a déli országokban. A történeti építészetben ennek hatására szerényebb plasztikai tagolás és takarékosabb részletképzés figyelhető meg, amely máig még tovább fokozódott.⁵ Az egyszerűség, a természetesség mélyen gyökerezik a finnek nemzeti karakterében és múltjában.⁶

A finn építészet szinkronba hozza a külső és a belső világot, elsimítja a hely és a tér határait, ezáltal a világ részévé, egyszersmind személyre szabott helyé teszi a teret.⁷ Jellemzően finn sajátosság a minimális, az emberi aura köré épített tér. Ilyen a *csónak* is, amely nagy jelentőséggel bír. Építése évezredek óta szerves része a mindennapi életnek. Kalevalai értelemben a csónak szakrális alkotás, melyet mindenki magának

¹ Kaszás Károly: A finn építészet a második világháború után. Építészet és környezetépítés. In: Debreceni Disputa. 2008. szeptember VI. évf. 9. szám p. 31-36.

² Kirsi Rantala: Szakrális terek c. kiállítás, Budapest Galéria 2006. január 19. {online} <http://magyarkurir.hu/hirek/szakralis-terek-modern-finn-templomepiteszet-budapest-galeriaban> (Letöltés időpontja: 2014.05.02. 15 óra 34 perc)

³ Török Ferenc: A szakrális tér. A modern templomépítészet Magyarországon. In: Vigilia. 78. évf. 5. szám p.330-336.

⁴ Meggyesi Tamás: A szakrális tér és a fény. In: Vigilia. 78. évf. 5. szám p.322-329.

⁵ Nagy Elemér: Mai finn építészet. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1976.

⁶ Kirsi Rantala: Szakrális terek c. kiállítás, Budapest Galéria 2006. január 19. {online} <http://magyarkurir.hu/hirek/szakralis-terek-modern-finn-templomepiteszet-budapest-galeriaban> (Letöltés időpontja: 2014.05.02. 15 óra 34 perc)

⁷ Kovács Péter: Tradíció a finn építészetben. In: Post Scriptum. Utóirat. 2010/4. X. évf. 57. szám

készít. Így a csónak templom és a templom csónak is.⁸ A hagyomány szerint csak 100-150 éves nyárfából épülhet, melyet egy körülbelül 15 hüvelyk átmérőjű tönk lehántásával nyernek. Minél több bordája volt egy csónaknak, tulajdonosa annál fentebb helyezkedett el a ranglétrán.⁹

„Finoman remeg a nyírfák puha lombozata, bólogatnak az erdei fenyők. Mögöttük meg-megcsillan a víz, ahogy a folyó hullámai a köves parthoz morzsolódnak. Tompa, szórt fény és csend. Végtelen csend.”¹⁰ Finnország egy csöndes, érintetlen, periférikus sarka a Földnek. Évszázadok óta a természetes környezete határozza meg. Ez az, amely itt minden civilizációnál erősebb. Az erdő, a víz, a sziklák, a szél, a hó, és a benne élő emberek jelentik a világot. A természettel való szoros együttélés meghatározta az emberek világképét. A terület hosszú időn át a nyugati és keleti civilizációk határa volt, ahol sok konfliktus zajlott, háborúk és kulturálisak egyaránt. Az ország rengeteg anyagi, spirituális, szociális és természeti értéket megőrzött, amelyek máshol teljesen eltűntek. A finneknek elképesztő akaraterőjük volt arra, hogy emberileg és technológiailag gyönyörű, de természetes, esztétikailag egyszerű lakókörnyezetet teremtsenek maguknak. Finnország távoli elhelyezkedése, az ipari és technológiai fejlődésben tapasztalható konzekvens lemaradás és a népművészet megőrzése pozitív hatással volt az ország építészetére.¹¹

A területre kétezer éve érkeztek az első finn törzsek, bár a legrégebbi régészeti leletek arra utalnak, hogy a délnyugati terület már Kr. e. 7000 körül lakott volt. Életformájukat a halászat, állattenyésztés, földművelés és erdőgazdálkodás határozta meg. A finn paraszti létformát évszázadok óta az egyéni függetlenség jellemzi. Életrendjükét a szétszórtság alakította ki.¹² A 12. században 40 000 főre becsülték a finn populációt, ez a 18. századra sem haladta meg az 500 000 főt. A területet a svéd és az orosz hatalom osztotta fel egymás között, de mivel ezek az erők nem értek el mindenhova, a finnek pogány kultúrája bizonyos területeken sokáig fennmaradt.¹³ Szellemi életüket az ősi természeti gondolkodásmód mellett a vallásos szemlélet is befolyásolta. A finnek két

⁸ Kovács Péter: Tradíció a finn építészetben. In: Post Scriptum. Utóirat. 2010/4. X. évf. 57. szám

⁹ Haapio. Propuu /kiadványban nem szerepel/ (saját fordítás)

¹⁰ Nagy Elemér: Mai finn építészet. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1976. 7. o.

¹¹ Periainen Klinge: Finland: Nature, Design, Architecture. Finnish Society of Crafts and Design, 1985.

¹² Nagy Elemér: Mai finn építészet. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1976.

¹³ Kovács Péter: Tradíció a finn építészetben. In: Post Scriptum. Utóirat. 2010/4. X. évf. 57. szám

szellemi erő határterületén éltek: a nyugati kereszténység és a keleti, ortodox kereszténység között.¹⁴

A *finn pogányság* többistenhívő vallás volt, több különböző istenség előtt tisztelgett. A főisten Ukko volt, a mennydörgés és az ég istene, noha egyéb fontos istenek is voltak, mint Jumi, Ahti és Tapio. A finn pogányság számos hasonlóságot mutat a szomszédos országok vallási gyakorlataival, mint például a germán, skandináv és balti pogányság, azonban van néhány különbség is. A legtöbb istenük, mint Ukko, a természet egy speciális aspektusa fölött uralkodott. A finn pogányok animisták voltak, bizonyos területekre specializálódott szentélyekkel tisztelegtek különböző isteneiknek. A finnek nagyban függtek a természeti világtól a túlélés érdekében, ezért alapult vallásuk a természet istenségeire. Főistenükön kívül más istenek is jelentősek voltak a finn pogányok számára, mint Jumi, akinek a neve a Jumala-hoz kapcsolódik, mely a modern finn nyelv szava a monoteista istenre. Számos istenükre, akik a természeti világ egy-egy specifikus aspektusát irányították, úgy hivatkoznak, mint királyokra. A víz királyát gyakran Ahti-nak szólították, s az erdő királya volt Tapio, de más főistenek is voltak, mint Äkräs, a termékenység istene, Mielikki, az erdők és vadászat istene, Kuu, a hold istene és Lempo, a vadon és az íjászat istene. A mitológia nagyszerű hősei, mint Väinämöinen és Ilmarinen is, egyszerű emberek voltak, akiket úgy imádtak, mint a görög pogányok a mitikus emberi hőst, Héraklész-t. A helyi animista isteneket, a haltia-kat szintén tisztelték. A haltia szó szerinti jelentése „a föld oltalmazója”. Úgy gondolták, a helyi haltiák eredetileg a szent ősök szellemei. Ezek a haltiák felvehettek bármilyen emberi vagy állati alakot. Minden embernek volt egy vagy több személyes, védelmező haltiája, akiket luonto-nak neveztek (jelentése természet). Amikor egy ember nevet kapott, vagy kinőtt az első foga, akkor jött el hozzájuk a haltia, ezelőtt egy baba nagyon sebezhető volt a természetfeletti erők által. A haltiák csoportját típus vagy fajta szerint väki-nak nevezték. Különböző väki-k voltak a víznek, erdőnek és temetőknek. A väkik dühösek lettek, ha az emberek tiszteletlen módon cselekedtek a területükön. Például, ha a vízhez közel átkozódtak, akkor dühös lett a víz väki-ja. Mérgezen a väkik betegségeket tudtak okozni, és más, emberi áldozattal bekövetkező szerencsétlenségeket. Néhány väki mindig ideges volt, mint a tűz embere. Ez magyarázza, miért éget a tűz, akárhányszor hozzáérünk, nem számít mekkora tisztelettel tesszük azt. Akkor is probléma történt, ha egy väki rossz helyre került. Ilyenkor is

¹⁴ Lauri Honko: Finn mitológia. In: Hoppál Mihály (szerk.) A Tejút fiai. Tanulmányok a finnugor népek hitvilágáról. Európa Könyvkiadó. Budapest. 1980. p. 188-213.

beteggé tették az embert, de a betegségek elmúltak, ha visszaküldték a väkit a megfelelő helyre. A sámánok, akik a betegségeket gyógyították, a kozmikus egyensúlyt adták vissza. Az ősi finnek hitték, hogy a világ teljesen animista, és nem létezik természeti erő és intelligens élet väkik vagy haltiak nélkül. Más szóval, semmi sem történik az univerzumban anélkül, hogy azt ne egy csapat szellem (spirit) okozná. Akár egy ember lelke is számos szellemet tartalmazhatott. A pogány finneknek számos mítoszuk volt az isteneikről és nagyszerű hőseikről. Mivel írástudatlan közösségben éltek, ezeket a történeteket szóban mesélték el. A finn mitológia szájhagyomány útján túlélte a kereszténységet is. Sok mítoszt a 19. században írt le Elias Lönnrot a Kalevalába, amely Finnország nemzeti eposza, teremtéstörténete.¹⁵

A keresztény misszionáriusok a 11. században léptek Finnországba. A nemzeti pogány vallás még folytatódott egészen addig, amíg a *kereszténység* meg nem erősödött svéd hatásra a 12. században. A 13. században keresztes hadjárat indult az utolsó pogányok ellen is az országban.¹⁶ Az 1520-as évektől a svéd birodalomban a királyi politika a reformációra történő áttérés volt, és mivel Finnország egy része a svéd birodalomhoz tartozott, így ott is ez történt. A reformáció azonban befogadta a régi szokásokat, a pogány hagyományokat. Az istentisztelet nyelve 1530-tól a helyi nyelv lett. Mikael Agricola fordította le finnre az Újszövetséget, így ez az időszak az ő nevéhez fűződik. A reformáció hatására főleg a kisebb települések templomaiban, megjelent a tradicionális térformálás, anyaghasználat és az ősi jelrendszerű díszítőművészet. A középkorban a templomok már nyugati mintára épültek, mégis jellemző volt rájuk a sajátos finn megjelenés. A 20. század is követte a kialakult ortodox sémát, de a kortárs építészet ismét előbbre helyezte a finn megjelenést, a természeti formák átértelmezését, transzformációját. Uralkodóvá vált a természet tisztaságának és erejének szakrális megjelenítése.¹⁷

A finn építészet sajátos szemléletének kialakulása tehát hosszú időre nyúlik vissza. Az egyik hajtóerő a már említett szomszédos *svéd és orosz nagyhatalmak hatása* volt, hiszen a 18. században felváltva, ezen hatalmak fennhatóságát kellett elviselniük. A *terület változatossága és nagysága* mindig a szabadság érzetét erősítette a finnekben. A városaik sem a szokványos európai városok lettek, és a lakók sem a szokásos európai városlakók, hiszen a szabadság érzését oda is sikerült magukkal vinniük. Már a 19.

¹⁵ Juha Pentikäinen: Kalevala Mythology. Indiana University Press, Bloomington and Indianapolis, 1999. és Ilmar Talve: A finn népkultúra. Ethnica Kiadás, Debrecen, 2000.

¹⁶ Ilmar Talve: A finn népkultúra. Ethnica Kiadás, Debrecen, 2000.

¹⁷ Kovács Péter: Tradíció a finn építészetben. In: Post Scriptum. Utóirat. 2010/4. X. évf. 57. szám

században elindult egy mozgalom a *nemzeti kultúra támogatására*, tehát tulajdonképpen a kulturális igény hamarabb jelentkezett, mint ahogy kialakult volna a független állam. Az állam a történelmi lehetőségek kihasználásával jött létre, hiszen támaszkodhattak a szellemi és gazdasági előzményekre, hagyományokra. A megrögzött tradíciók így már nem nehezítették a modernizációt. Az alapok az orosz és svéd időszak emlékei, népi hagyományai voltak. Nagy előny volt, hogy az állam indulásakor Finnország az építészet terén rendelkezett a legnagyobb személyiségekkel. Ezek a kiemelkedő művészek pedig integrálták alkotásaikban a tradíciót, és az építészetben is kitűzték célul a nemzet igényeinek újszerű megfogalmazását.¹⁸

A finn építészet eredményei nem azonosíthatóak a szokásos jelenségekkel. Az épületek a szépségen és az anyagi minőségen túl absztrakt filozófiai mondanivalóval is támogatták az építészeti fejlődést.¹⁹

¹⁸ Kaszás Károly: A finn építészet a második világháború után. Építészet és környezetépítés. In: Debreceni Disputa. 2008. szeptember VI. évf. 9. szám p. 31-36.

¹⁹ Kaszás Károly: A finn építészet a második világháború után. Építészet és környezetépítés. In: Debreceni Disputa. 2008. szeptember VI. évf. 9. szám p. 31-36.

3. Tradicionális templomok építészte

Kezdetben Finnország összes épülete fából, főleg fenyő felhasználásával épült. Két technológia alkalmazásával építkeztek: a boronafalas (cornertimbering) és a blokkos (blockwork). Az erdei fenyő használatát részesítették előnyben, de lucfenyőből is építkeztek, ha nem volt jobb anyag elérhető. A lucfenyő azonban könnyebben vetemedik és gyorsabban korhad. A faépületek egyik előnye, hogy a fa jó alapanyag, mely többször felhasználható.

A kora 9. században, Finnországban és Svédországban egyaránt elterjedt volt a boronafalas technika. A kereszténység a svéd kereszties hadjárat után, 1155-ben vált elfogadottá Finnországban. Ekkor kezdtek egyházközségeket alapítani. Az első templomok boronafalas technikával épültek, és még nem sokban különböztek a lakásoktól.

A technika lényege, hogy a falat alkotó gerendákat vízszintesen lefektetik, majd végeiket valamilyen módon összekapcsolják. A pontos illeszkedés fontos követelmény volt a hideg klímájú Észak-Európában. E technika alkalmazásával négyszögletes alaprajzot hoztak létre, melyre általában alacsony nyeregtetőt tettek. Az idők folyamán többféle sarokillesztési technikát fejlesztettek ki, melyek területről területre különböztek.²⁰

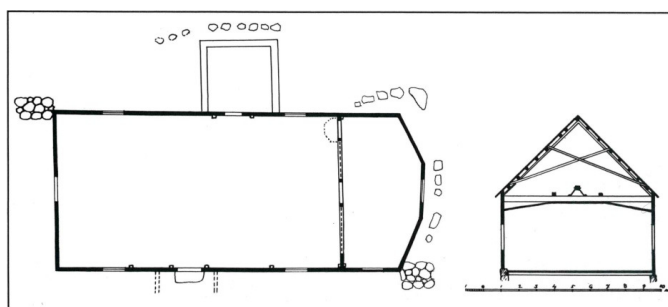

(1) Sarokillesztési technikák

²⁰ Lars Petterson: Finnish wooden church. Otava Kiadó, Helsinki, 1890. (saját fordítás)

A középkorból sajnos egyetlen fatemplomot sem őriztek meg, de a tudás közös alapja, a konstrukció geometrikus formái főleg innen erednek. A hagyomány töretlen láncá és kifinomultsága összefügg a fatemplom hosszú tradíciójával, és a technikai megoldásokkal, melyeket a középkori kőtemplomok megőriztek. A 16. század végére legalább ötven egyházközségi templom épült Finnországban, melyek közül valamennyi teljesen fából, egy része fa főhajóval épült. A legrégebbi fennmaradt épületek a 17. századból származnak.

Finnország egyik legjobban megőrzött 17. századi temploma *Luoto temploma* Pyhämaa-ban, a szigetvilágban, Uusikaupunki területén kívül. Pyhämaa egyházközsége 1639-ben vált függetlenné. A templom egy vízi útvonalnál helyezkedett el. Helyén a középkorban talán már volt egy kápolna, de 1647-52 között teljesen újjáépítették, melyhez a régi templom anyagait is felhasználták. A torony nélküli, hosszúkás alaprajzú templom, egyetlen egyenlő szélességű helyiségből állt. Alacsony nyeregtetőjén, a tetőgerincen egy kis tornyocska kapott helyet.

(2) A Pyhämaa Luoto templom alaprajza és metszete

A szentély egy korláttal el volt különítve a templom többi részétől. A külsőleg szerény külsejű templom kontrasztja a belső dekoratív falfestése lett, Krisztus életének jeleneteivel és növényi ornamentikával borítva a falat és a mennyezetet. A festmények valószínűleg Christian Wilbrandt, egy vaasa-i mesterművész irányítása alatt valósultak meg, és megőrződtek egészen máig. Az 1930-as években javításokat végeztek a templomon, és megtörtént a festmények restaurálása is.²¹ A templom térformálása tradicionális, a belső díszítése sajátos finn megjelenésű, a festés nem takarja el a fa természetes megjelenését, csak beborítja azt. A díszítés nem túlzó, a meghitt hangulatot a természetességgel éri el.

²¹ Lars Pettersson: Finnish wooden church. Otava Kiadó, Helsinki, 1890. (saját fordítás)

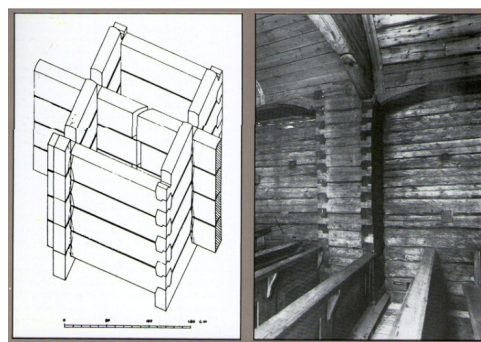

(3) Pyhämaa, Luoto temploma

(4) Pyhämaa, Luoto templombelső

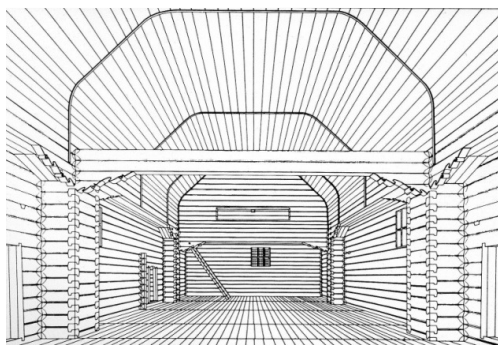
Amikor egy templom épülete hosszabb volt, mint a normál hosszúságú gerendák, akkor az oldalfalaknak legalább két egymást követő gerendarészből kellett készülniük. Noha a meghosszabbított részek bizonyára nagy gonddal készültek, a nehéz tetőszerkezet idővel akkora terhet rótt a falakra, hogy azok meghajoltak. A blokkpilléres technológiát azért fejlesztették ki, hogy orvosolják ezt a problémát. A konstrukció lényege, hogy a gerendákat egy üreges pillérbe rakták, így valójában egy darabból álló gerendákból állt a fal. Ezek a pillérek kiterjedtek a fal belső és külső oldalára is, ezzel megelőzték a fal kihajlását. A tető súlya pedig eloszlott az oldalfalak gerendáin.

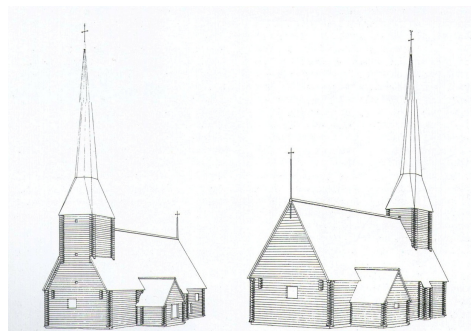
(5) A blokkpillér szerkezeti rajza és fényképe

A blokkpilléres templomok általában egy egyenlő szélességű hajóból álltak, üreges, blokkos pillérekkel, azokat párban lehelyezve az oldalfalakra. A legtöbb templomban két pár pillér található. A mennyezet rendszerint dongaboltozatos. A nyugati oldalán általában volt egy torony, amely szélességének kb. egyharmad részével be volt süllyesztve az oromfalba. Ez a nyugati torony általában a hajósok tájékozódási pontjaként is szolgált. A hajó szélessége az elérhető gerendák hossza alapján lett meghatározva, de elviekben bármilyen kívánt hosszúságú lehetett plusz blokkpillérek hozzáadásával. Blokkpilléres templomok főleg a 17. században épültek, de később is előfordultak, amikor a kereszt alaprajzú templomok kezdtek elterjedni Ostrobothnia régiójában.

A legrégebbi Finnországból ismert blokkpilléres templom a Raahe közelében található *Salo vagy Saloinen temploma*. Sajnos 1930-ban megsemmisült egy tűzvészben, azonban szerencsére nagy terjedelmű dokumentáció és képi anyag maradt fenn a templomról. Eredetileg a Kirkkoluoto szigetre épült, ám nem sokkal azután, hogy az oroszok 1496-ban a földdel tették egyenlővé a területet, áthelyezték a szárazföldre.

(6) Saloinen temploma 1622-ben

(7) A templom délnyugat és északkelet felől

A templomot 1622-ben megnagyobbították és a belső terét is felújították. A falak és a boltozatok az apostolok, evangélisták, próféták és az Újtestamentum képeivel voltak borítva. A Szentírás részletei, növényi és gyümölcs ornamentikák szintén megtalálhatóak voltak a belső térben. A festés itt is minden bizonnyal Christian Wilbrandt, a 17. századi Ostrobothnia vezető templomfestőjének munkája. Saloinen temploma és dekoratív falfestményei már egészen korán felkeltették a tudósok figyelmét. Ez az oka annak, hogy nagy terjedelmű dokumentáció maradt fenn az épületről. A Finn Régészeti Bizottság hatodik művészettörténeti expedíciója keretében 1896-ban festményeket, rajzokat és fényképeket egyaránt készített a templomról. Egy építész, Victor J. Sucksdorff is részt vett a kutatásban, majd 1901-ben elkészített egy felújítási tervet, melyet később meg is valósítottak.

Hailuoto 1587-ben lett független egyházközség, és 1620-ban egy új fatemplom épült a területen. A szigeten a középkorban valószínűleg már volt egy kis kápolna. Az új épület deszkái minden bizonnyal innen származnak. Erre utalnak a rajtuk lévő régi képek lovagi torna jelenetekkel és Szent János jelképével. Az új templom a blokkpilléres típus képviselője volt. Hajójának legfőbb eleme a magas dongaboltozat. Azonban a templomtorony nem az oromfalba épült, ahol az eddig megszokott volt, hanem a legnyugatabbra eső pillérközbe. Ez volt az oka annak, hogy később elkezdett kidőlni. 1739-ben sajnos emiatt le kellett bontaniuk, és így a hajósok egy fontos tájékozódási pontot veszítettek el.

(8) Hailuoto templomának belső tere 1659-ben

Christian Wilbrandt 1659-ben bibliai jelenetekkel díszítette a hajót, melyet 1686-ban egy új szentéllyel bővítettek. Ezután 1690-ben Lauri Gallenius, Oulu város festője készített falfestményeket a kápolnába, a korábbiak méltó párjaiként. 1756-ban Matti Honka irányítása alatt felújították a templomot, majd ugyanebben az évben Mikael Toppelius, oulu-i templomfestő kifestette a belső teret. A templomot a 19. században is megpróbálták helyreállítani, de ez a felújítás tragikusnak bizonyult. Mivel a boltozat deszkaborításának nagy része leszakadt, a falakat léccel borították. Ez azonban tönkretette a festményeket, így a templom elvesztette eredeti karakterét, majd 1968 nyarán végleg megsemmisült egy tűzvészben.

A legrégebbi, megőrzött blokkpilléres templom *Vöyri* temploma volt, melyet 1626-27-ben építettek. 1777-ben kereszt alaprajzúvá alakították, így jelen formájában e két templomtípus ritka kombinációját mutatja. Az eredetileg hosszúkas alaprajzú templom tetejét lécborítás nélküli dongaboltozat fedte. A tornyot hosszának harmadával az oromfalba süllyesztették, ahogyan az megszokott volt akkoriban. A templom megnagyobbítása Matti Honka által valósult meg. A kiterjesztés célja egy tisztán kereszt alakú forma volt, azonban a nyugati szakasz némiképp rövidebb lett, mint a többi. A keresztágakba karzatok is épültek. A mennyezet közepén egy nyolcszög alakú bemetszés található, melyre a nap, az ég, és a felhők motívumát festették később. A helyreállítás során új, íves ablakokat kapott a templom. Az oltár először a keleti és déli keresztkapcsolathoz került, majd 1841-ben jelenlegi helyére, a keleti oldalra. Az oltár hátsó falát alkotó lenyűgöző díszítés a 15. században, Lübeckben készült, és a legszebb középkori alkotás Ostrobothnia művészetében.

(9) Vöyri temploma és harangtornya délnyugat felől

(10) Vöyri templomának belső tere

A padlóhoz és a templomtoronyhoz a régi épület anyagait használták fel. A blokkpilléres rendszer megvalósulása a végső formában igazán lenyűgöző, s különleges kapcsolatot teremt az eredeti templommal. Az eredmény, melyet 300 éven át használtak, lenyűgöző újítás a fa konstrukciók terén.²²

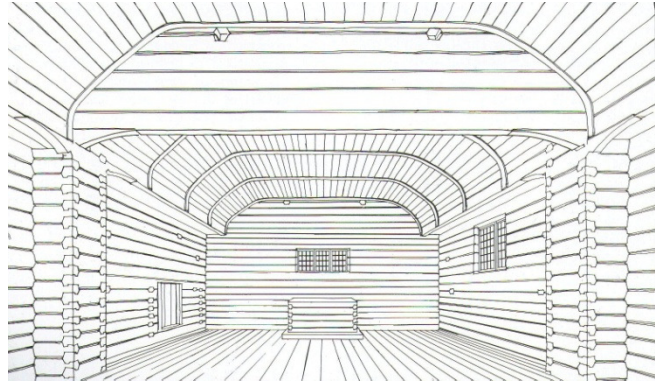
A blokkpilléres típus egy egyszerű példája az 1688-91-ben épült *Kempele* temploma. Hajója négyszögű, és eredetileg csak egy sekrestye kapcsolódott külön hozzá. Teteje egy nagyon meredek hajlásszögű nyeregtető. A nyugati oromnál karcsú, 25 méter magas torony emelkedett ki. A belső terét dongaboltozat koronázza. Egyszerű hajóját bibliai jelenetekkel díszítették, melyet Mikael Toppelius készített 1785-86-ban. A templomot számtalanszor újítták fel. Az ablakok nyílásméretét is jelentősen megnagyobbították.

(11) Kempele templomának belső tere

²² Lars Petterson: Finnish wooden church. Otava Kiadó, Helsinki, 1890. (saját fordítás)

Sodankylä temploma 1689-ben épült. Ez a legjobban megőrzött, és legkevésbé megváltoztatott finn (lapp) fatemplom. A blokkpilléres típus egyike, de kis mérete miatt csak egy pár pillért tartalmaz. A belső festetlen, borítás nélküli, így látható a régi szerkezet. Ornamentika nélkül teremt meghitt, szent teret.

(12) *Sodankylä* templomának belső tere

(13) *Sodankylä* temploma rekonstrukciós rajzon 1700-ban

A kereszt alaprajzú templomok a nagy erejű svéd templomépítészetből erednek. Az új forma Finnországba elsősorban Stockholm templomépítészetéből jött, de más svéd nagyvárosok is közrejátszottak. Merőben új elképzelés volt, amely a svéd templomépítészeti tradíciótól is idegen, valószínűleg németalföldi építészek által került az országba. A típus hátterében az itáliai centrális reneszánsz templomtípusokat is felfedezhetjük, továbbá a francia és holland késő reneszánsz típusait.

A kereszt alaprajzú templomok is blokkos technológiával épültek. Finnországban a legrégebbi példái ezen épületeknek az 1660-as évekből származnak, és végül jelentősen népszerűbbek lettek, mint Svédországban. Ennek oka a bőséges faforrás volt.

Petäjävesi terület egyházát az 1720-as években alapították a Jämsä egyházközség közreműködésével. Az 1770-es évek elején épült meg templomuk Solikkosaari szigetének közelében. Építője és tervezője a vesanka-i Jaakko Klemetinpoika Leppänen volt. Alaprajza egyenlő szárú kereszt formájú. A sekrestye keleten, az oltár mögött található. A kereszt ágai dongaboltozatosak, középen pedig kupola található.²³

²³ Lars Petterson: Finnish wooden church. Otava Kiadó, Helsinki, 1890. (saját fordítás)

(14) Petäjävesi templomának kupolája

A külsőben és a belsőben is dominál a csupasz, festetlen fa. Csupán a bejáratokat, és az alacsonyabb boltozatok gerendáit és falécezését festették le vörös okker sávokkal. A belső tér fa felületei többnyire szürkék, selyemfényűek, patinásak, de a boltozatok a vörösfenyő színárnyalatában pompáznak. A belső tér hangulata utánozhatatlan. A fa puha kontúrai és a boltozat borítása az ablakon beérkező lágy fény segítségével meghitt légkört teremtenek.

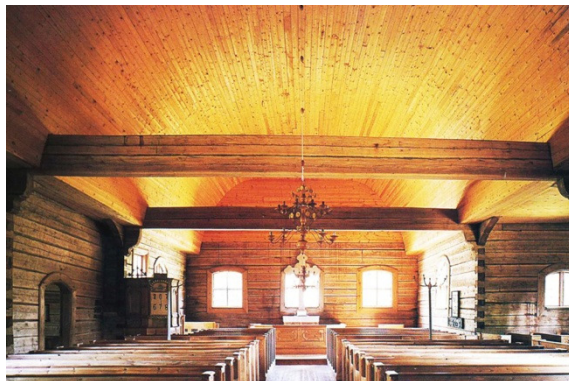
A 18. század közepén újabb típusú templomok jelentek meg, melyekben keveredett a blokkpilléres és a kereszt alaprajzú típus. Az új forma fő jellemzője a hosszúkás alak volt. A templomtípus sajátosságai közé tartozott a háromoldalú szentély és itt is megjelent a nyugati torony.

Pihlajavesi Ruovesi egyházközséghez tartozott. Templomát Matti Ákerblom építette 1780-82-ben. Az épület alaprajza hosszúkás volt, azonban a déli oldalon is nyitottak egy bejáratot a hajóra. A sekrestye északon volt. A nyugati oromhoz kapcsolódva egy hagymakupolás torony helyezkedett el, mint harangláb, amely a klasszikus orosz építészeti stílus jellegzetessége. Szerény egyszerűség jellemzi az épületet, mely magával ragadja a modern szemlélőt. Egy több évtizedes tradíció kifinomultságának és esztétikusságának szintézisét alkotja meg. A festetlen belsővel rendelkező templom egészen 1870-ig kiszolgált a gyülekezetet, akkor azonban új templom épült az egyházközség központjában.²⁴

²⁴ Lars Petterson: Finnish wooden church. Otava Kiadó, Helsinki, 1890. (saját fordítás)

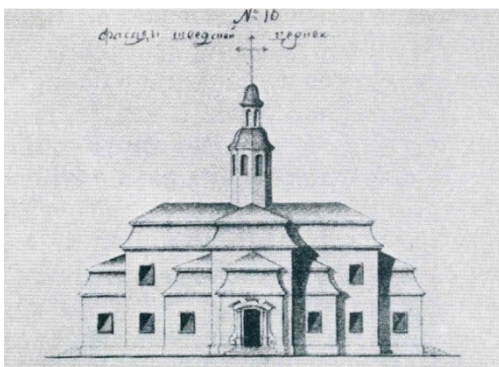

(15) Pihlajavesi temploma, nyugati nézet

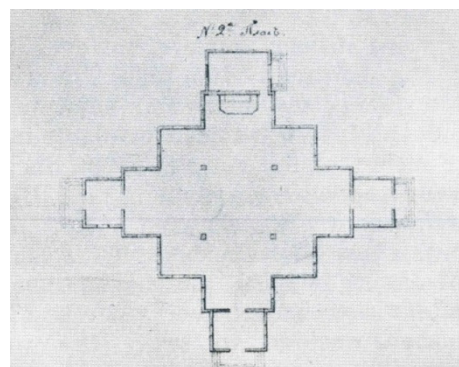

(16) Pihlajavesi templomának belső tere

A templomok azonban tovább fejlődtek, kialakult a *kettős kereszt alakú* templom. Az új forma első példája az 1748-51-ben épült Elisabet temploma volt. A kettős kereszt a belső sarkok kiterjedésére utal, de a külső, keskeny mellékágak is sajátosságok.

(17) Elisabet templomának homlokzata

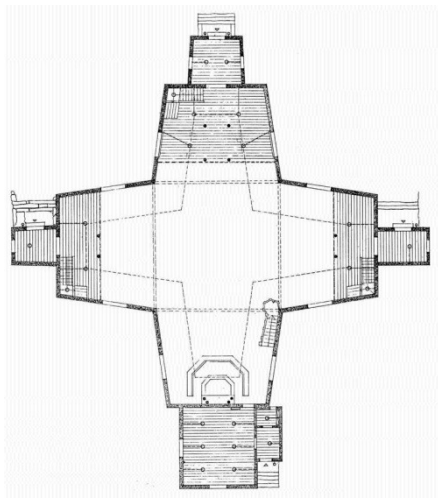

(18) Elisabet templomának alaprajza

A mesterek másolás helyett továbbfejlesztették a formákat. Felhasználták a blokkos technológia terén már meglévő tudásukat, és sok esetben a templomok végül jobbak lettek, mint a prototípus, mind technikailag, mind építészetileg.

A templomépítők számára az Arvi Junkkarinen által épített Elisabet templom - mely a vidéki területek hagyományos kettős kereszt alaprajzú templomának építészetét képviseli- mintapéldává vált. Ennek eredménye számtalan templom, ahol a blokkos hagyomány és az új európai építészeti megjelenés keveredik.

Lemi jelenlegi temploma Lappeenranta városában, 1786-ban épült Juhana Salonen vezetésével. A templom kereszt alaprajzú. A sekrestye a szentély mögött található, fallal elválasztva. A kereszt ágai kifelé keskenyednek. A zsindelytető meredek lejtésű, az oromnál lekontyolva. Középen egy nyolcszögű kupola található. A templom boltozatai lenyűgöző konstrukciók. A mellékágak boltozatai ívesek, lóhere formát alkotva. Ez a motívum ismétlődik a kupolán is. A boltozatok lécborításának szegélyeit piros, átlós irányú festéssel díszítették. A motívumok az alacsonyabb ágak karzatain is ismétlődnek.²⁵

(19) Lemi templomának alaprajza

(20) A boltozatról készült fénykép

²⁵ Lars Petterson: Finnish wooden church. Otava Kiadó, Helsinki, 1890. (saját fordítás)

A finn építészet megértéséhez szükséges ismerni a fatemplomok mellett a kőtemplomok tradícióját is. Ezen épülettípusnál egyszerű tömegformákat találunk, összefogott részletekkel. Az esetleges dekoratív igényeket téglával elégítették ki. A fennsík igen kemény és rideg, de ugyanakkor jó minőségű vörös gránit- és szürke gneiszkőzetét használták az építkezésekhez. Sokszor egyenesen a sziklából nőttek ki az épületek. A régi épületeken ritkán megmunkáltak a kőfelületek, többnyire inkább repesztett, szemcsés felületet láthatunk. Az alig alakított, nagy kövek hézagait pedig törmelékekkel töltötték ki. Az 1800-as évek végén, ill. a századforduló után már nagyobb gondot fordítottak a külső megmunkálásra. Ekkor már finomabb részletképzést, pontosabb illesztéseket és gazdagabb ornamentikát alkalmaztak.²⁶

A téглаépítészet a XII. századtól kezdett elterjedni Finnország északi részén, azonban sokáig csak szerkezeti és dekoratív kiegészítés volt a kőfalazatban. Nagyobb felületen és tömegben csak a jelentősebb templom- és várépítésekénél jelent meg. Ilyen volt a *turkui székesegyház*, amely tulajdonképpen az 1950-es években nagy lendülettel kifejlődött téглаépítés elődje, példaképe volt.²⁷ A pompa helyett a méltóságteljes egyszerűségre törekedtek ennél az épületnél is. A turkui katedrális tulajdonképpen az ország nemzeti szentélye.

(21) A turkui székesegyház

A finn építészettörténetben az egyik legfontosabb épületként tartják számon. Jelenleg több mint hétszáz éves. Az első katedrális kisebb volt, mint a jelenlegi épület. Rövidebb volt, és a tető is minden bizonnyal alacsonyabb. Az egész középkorban bővítették az épületet, sőt, többször újjá is építették. A legnagyobb kárt az 1827-es nagy turkui

²⁶ Nagy Elemér: Mai finn építészet. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1976.

²⁷ Nagy Elemér: Mai finn építészet. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1976

tűzvész okozta, amelyben majdnem a teljes város leégett. Ekkor a torony és az épületbelső sérült komolyabban. A jelenlegi torony tehát a nagy tűzvész után készült, és 101 méteres magasságával nem csak a templom, hanem az egész város szimbólumává is vált. A belső teret festmények és freskók díszítik.²⁸

St. Olaf temploma Tyrvää-ban egy késő középkori templom a 16. századból, amely gyújtogatásban leégett 1997 szeptemberében, három héttel a helyi önkéntesek által épített új tető felavatása után. Csak a falak maradtak állva. A fa belső, amely az egyik legszebb volt Finnországban, elveszett. Elhatározták, hogy újjáépítik a templomot, pontosan olyanná, amilyen volt. A templom a Rautavesi tónál fontos, nemzetileg meghatározó, kifejező látkép volt, így szükséges és jó döntés volt a rekonstrukció.²⁹

(22) St. Olaf templom

A templom alapvető, kőből épült részei tehát megmaradtak, de a fa struktúra elveszett. Belső terének hiteles rekonstrukciója nehéz feladat volt. Az elszenesedett faserkezetek és a fotódokumentáció alapján próbáltak kiindulási pontokat keresni. A hiteles belső kialakítására törekedtek. Újraalkották a padokat, a galériákat, az oltárt és a pulpistust is a templom régi térbeli elosztásának megfelelően. A teljes belső tér fából épült, mint ahogyan az a középkori épületben is volt. Az elveszett templomtér ugyan nem szerezhető vissza a régi másolásával, de vigaszt nyújthat a látogató számára.³⁰

²⁸ Turku Cathedral and The Cathedral Museum In: Turku and Kaarina Parish Union {online} https://www.turunseurakunnat.fi/portal/en/turku_cathedral/ (Letöltés időpontja: 2014.11.12. 16 óra 31 perc)

²⁹ Ulla Rahola: When a listed building burns. In: Arkkitehti. 2004/4. szám

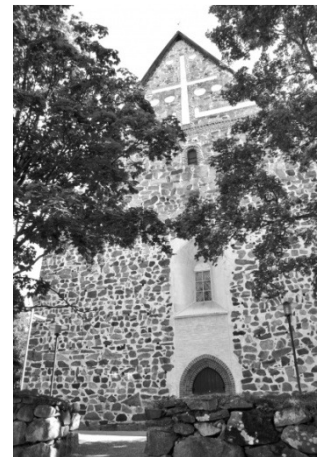
³⁰ Ulla Rahola: When a listed building burns. In: Arkkitehti. 2004/4. szám

(23) A St. Olaf templom belső tere

A belsőben a faszerkezetek csapolással és ékeléssel kapcsolódtak egymáshoz, és semmilyen felületi kezelést sem kaptak. A legtöbb faanyagot adományként kapták különböző fával foglalkozó cégektől. Az ablakokhoz fűvott üveget használtak, amelyeket szintén ajándékba kaptak. Nagyon jelentős és kifejező a nemzet, a közösség ilyen mértékű összefogása a rekonstrukció érdekében, és figyelemfelkeltő is a mai korban újjáépíteni egy középkori templomot.³¹

A középkorban a templomok nyugati mintára épültek, mégis jellemző volt rájuk a sajátos, finn megjelenés. A háromhajós *lohjai St. Lawrence templom*ban a falfestmények szőke hajú szenteket és különleges lényeket ábrázolnak. A templom a 15. században épült és Helsinkitől 60 kilométerre található.

(24) A lohjai templom

³¹ Ulla Rahola: When a listed building burns. In: Arkkitehti. 2004/4. szám

A szigorú vallás nem jutott el a belső területekre, így megtehették, hogy a templom falaira pogány történeteket, népmeséket festenek.

(25) A lohjai templom egyik falfestménye

A több évszázados építőhagyomány tehát többségében kő- és faszerkezetre épül. A leggyakoribb építőanyag azonban a fa volt, melyből ma is bővelkedik az ország. A finn építészet a fa által vált a világ egyik leghaladóbb építészetévé.³² Az elsősorban nemzeti karakterként megjelenő identitás pedig később kilépett saját területéről, és döntő hatással volt a 20. század építészetére.³³

³² Nagy Elemér: Mai finn építészet. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1976.

³³ Kaszás Károly: A finn építészet a második világháború után. Építészet és környezetépítés. In: Debreceni Disputa. 2008. szeptember VI. évf. 9. szám p. 31-36.

4. XX. századi finn templomépítészet

Többféle környezetre érzékeny térkapcsolatot különböztethetünk meg Kaszás Károly, Ybl-díjas építész szerint. Az első, amikor *a belső tér a külső térelemek felhasználásával* - mint a természet látványa- *egy új filozófiai dimenziót kap.*

Ilyen Erik Bryggman *turkui temetőkápolnája* (1928-40), amely az egyik oldalfalat teljesen felnyitja, ezzel aszimmetrikus teret létrehozva, melyet a bútorok elforgatásával hangsúlyoz. Új térérzetet kelt, melyben a természet látványa egyenértékűvé válik a belső térhatással.³⁴

(26) A turkui temetőkápolna

(27) A természet egyenlő a belső térhatással

Az *otaniemi diákkápolna* 1957-ben épült Heikki és Kaija Siren tervei alapján. A város a Helsinkitől keletre fekvő tengerből egy kisebb félszigetét foglalja el, és napjainkban is folyamatosan bővül. 1957 előtt a diákszövetség kezdeményezésére pályázatot írtak ki egy, a kollégiumi övezet közepén megépítendő kápolna megtervezésére. A megépült templom azonban 1976-ban tűzben megsemmisült. Jelenlegi formája a tervekhez hű helyreállítás.³⁵ Az épület mértanilag egyszerű, szilárdan komponált tér, mely előre felé megnyílik. A természet válik oltárképpé, ezzel szent területté változtatja azt. Minden bútor alárendelt, a fő tér a kilátás lett. Csak a kereszt él a külső térben, minden más alig észrevehető.³⁶

³⁴ Kaszás Károly: A finn építészet a második világháború után. Építészet és környezetépítés. In: Debreceni Disputa. 2008. szeptember VI. évf. 9. szám p. 31-36.

³⁵ Katona Vilmos: Otaniemi, Diákkápolna In: Szakrális építészet {online} <http://szakralis.wordpress.com/2009/10/28/otaniemi-diakkapolna-1957/> (Letöltés időpontja: 2014.10.11. 16 óra 38 perc)

³⁶ Kaszás Károly: A finn építészet a második világháború után. Építészet és környezetépítés. In: Debreceni Disputa. 2008. szeptember VI. évf. 9. szám p. 31-36.

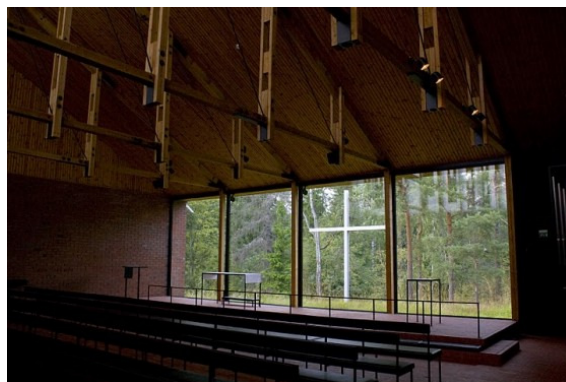

(28) Otaniemi, természet az oltárkép, télen

(29) Otaniemi, a természet az oltárkép, nyáron

A kápolna egy kisméretű dombra épült, ahova egy kőlépcső vezet fel a fákkal benőtt terület közepén. Téglafalai kétoldalt túlnyúlnak, és közrefognak egy kis udvart, amelyben egy lábakra állított fa harangtorony áll. A falak 1:2 hosszúsági arányú traktust definiálnak. Ezek harántirányú osztásával jönnek létre a különböző funkciójú terek. Elkülöníthető a szentély, a gyülekezeti tér, az imahely és egy bűnbánati kápolna. Utóbbi kettőt egy osztópillér különíti el a gyülekezeti tértől, amely egymagában áll, s emiatt szimbolikus jelentőséggel bír. Ugyanakkor a pillérnek statikai szerepe is van, a délre nyíló félnyeregteret hordja. A templomban minden elkülönítés csak jelzésszerű. A folyosó, amely meghosszabbítja a bejáratot, oldalról fűzi össze a térsort, és a szentélyt határoló sekrestyében végződik. A sekrestye a finn hagyománynak megfelelően a faszerkezetű, egységes belsőtől eltérő falanyagú kisméretű helyiség, amely csupán a legszükségesebb tárgyak tárolására alkalmas. Az üvegezett oromfalon keresztül a déli napfény egyenesen a szentély téglamelvényét világítja meg. A tér alaptónusát az alapfalak és a padozat téglá anyaga adja, a fölé magasodó húzott acél vonórudakkal erősített fa fedélszékkal együtt, melynek belső borítása a déli fénysugarakkal párhuzamos deszkázat. Az északi szentélyfal fapillérekkel négy mezőre van osztva.

(30) Otaniemi, belső tér

Az oltárt kimozdították a tértengely által kijelölt hagyományos pozíciójából nyugati irányba, hogy így a hátsó, szélre húzott padsorokból is kedvező látvány nyíljon rá. A déli fény a pappal és a hívekkel közös irányban, a szentélyt záró északi üvegfüggöny felé igyekszik, és azon is túl. A tér valódi végpontja a fákkal övezett kertben felállított fehér kereszt. A transzparens üvegfal pedig „nem állja útját a tekintetnek”.³⁷

Viljo Revell *tamperei temetőkápolnája* a szertartás termét mindkét oldalon megnyitja, ahol egy-egy vízmedence tárul elének. A további tömeget vasbeton falakkal lezárja. A tér fölé vasbeton donga került, szemben az üres falra pedig oltárkép helyett egy kereszt, melyre egy vékony, remegő napfénycsík vetül, mutatva igazi jelképszerűségét. A vasbeton határoló falak és a héjszerkezet pereme metszik ki ezt a fénycsíkot. A tér- és tömegkompozíció végtelenül egyszerű, mégis erőteljes hatást kelt.

(31) Viljo Revell tamperei temetőkápolnája

(32) Viljo Revell, oltár

A Timo és Tuomo Suomalainen testvérpár által megalkotott *helsinki sziklateplom* (1969) esetében a városi környezetbe zárt szikla már hozzátartozott a beépített területekhez, így ráépíteni nem volt szabad. A helyfoglalás a kirobbantott sziklaüregben történt.³⁸ A szent hely egy sziklába fúrt üregből és a kitermelt törmelékből épül. A külvilág felé a templom egy határozott, horizontális irányú hasítékkal nyílik. A hasítékon belépve egy fénytelen, kis belmagasságú szélfogón át, a tökéletes, fénnnyel teli, gömb alakú szent térbe jutunk.³⁹ Ez már egy új térkapcsolati típus, amikor a *külső*

³⁷ Katona Vilmos: Otaniemi, Diákkápolna In: Szakrális építészet {online}
<http://szakralis.wordpress.com/2009/10/28/otaniemi-diakkapolna-1957/> (Letöltés időpontja: 2014.10.11. 16 óra 38 perc)

³⁸ Kaszás Károly: A finn építészet a második világháború után. Építészet és környezetépítés. In: Debreceni Disputa. 2008. szeptember VI. évf. 9. szám p. 31-36.

³⁹ Katona Vilmos: Helsinki, Temppeliaukion Kirkko In: Szakrális építészet {online}
<http://szakralis.wordpress.com/2009/04/29/helsinki-temppeliaukion-kirkko-1969/> (Letöltés időpontja: 2014.10.11. 16 óra 42 perc)

tér a belső meghatározójává válik. A szikla felületek a belső térben erőteljesen képviselik a finn természet egyik meghatározó elemét, a követ. Az egyszerű kupola lekopott gránitsziklák felületeinek hatását kelti. Az oltárkép helyén pedig felfejtették azokat a dermedési felületeket, ahol az anyag megszilárdulása elindult, ezzel betekintést adva a térerők absztrakt világába. Az építészeti gondolat ezáltal csatlakozik az otaniemi kápolna kitekintési absztrakciójához is.⁴⁰ A templomtér fölé egy keskeny sugarakból álló betonrács kupola feszül. A külső fény a fal és a kupola határán érkezik, finoman összemetsződve, súlytalanság érzetét keltve. A belső fa bútorzata és a karzat rézburkolata önálló elemek, melyek mégis harmonikusan egyesülnek a térben. A templom oly mértékben egyesül ősanyagával, hogy a csapadékvizet is a szikla természetes erezeteiben vezetik el.⁴¹

Alvar Aalto *Vuoksenniskai* 1956-59-ben épült *temploma* esetében a téregységek bővíthetők, az épület hullámozása felhőket idéz. Ebben az épületben egy harmadik térkapcsolati típus jelenik meg: *a belső térhatás, mint az egyén, a közösségi térérzet megfogalmazása*. A felső kitekintés az erdő és az ég kapcsolatát idézi.⁴² Ez a templom Aalto személyes építészeti nyelvének és térformáló készségének legmarkánsabb megnyilatkozása.

(33) Vuoksenniskai templom

⁴⁰ Kaszás Károly: A finn építészet a második világháború után. Építészet és környezetépítés. In: Debreceni Disputa. 2008. szeptember VI. évf. 9. szám p. 31-36.

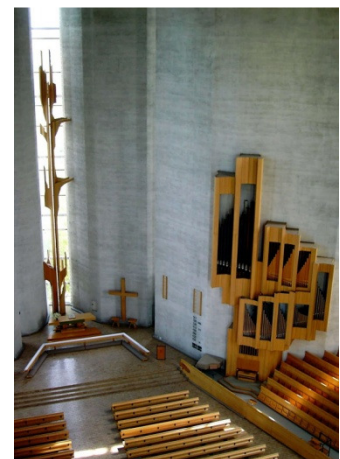
⁴¹ Katona Vilmos: Helsinki, Temppeliaukion Kirkko In: Szakrális építészet {online} <http://szakralis.wordpress.com/2009/04/29/helsinki-temppeliaukion-kirkko-1969/> (Letöltés időpontja: 2014.10.11. 16 óra 42 perc)

⁴² Kaszás Károly: A finn építészet a második világháború után. Építészet és környezetépítés. In: Debreceni Disputa. 2008. szeptember VI. évf. 9. szám p. 31-36.

Az épület három, egymás mellé sorolt, különleges formájú tere összekapcsolható. Így a 290 főt befogadó intim hatású belső egy 800 főt befogadó nagy hajóvá válhat. A térrészeket íves tolófalak választják el egymástól. A központi templomtér tökéletes istentiszteletek, szertartások és esküvők megrendezésére, míg az elválasztott részek gyülekezeti teremként használhatóak. Az épület többi helyisége nyugati irányból, külön bejáraton át közelíthető meg. A templomtorony fehér, áttört formája kiemelkedik az ipari központ kéményei közül.⁴³

Az 1959-66-ban Reima Pietilä által tervezett tamperei *Kaleva-templom* fejezi ki legjobban az organikusság fogalmát és nem csak azért mert az alaprajza hal-formához hasonlítható. Olyan térérzet összpontosul az épületben, mely sajátja a finn erdőben élő embernek. Elénk vetíti a finn élettér érzetét, anélkül, hogy annak bármely naturális elemét felhasználná. A tér egyszerre fennkölt és szabad. A beton és a fa natúr szerkezete ural mindent, az oltárképet is.⁴⁴

A templom egy nyílt területen áll. Robosztus erődként jelenik meg, háttérében a városképpel. Az épület tulajdonképpen néhány konkáv, poligonális hasáb által közrefogott nagy belmagasságú, amorfnak tűnő tér. A belső térbe teljes belmagasságú fénysávok metsződnek, mert a külső vasbeton falak hézagosan illeszkednek egymáshoz. A templom így is hagyományos, hosszházas elrendezésű, hiába minden szabálytalanság. A padosorok elrendezése összhangban van a templomtér karéjos formájával, mint ahogyan az oltár mögötti növekvő fára emlékeztető szobor is.

(34) Kaleva-templom belső tere

⁴³ Nagy Elemér: Mai finn építészet. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1976.

⁴⁴ Kaszás Károly: A finn építészet a második világháború után. Építészet és környezetépítés. In: Debreceni Disputa. 2008. szeptember VI. évf. 9. szám p. 31-36.

A szerkesztés a mennyezet kialakításában is következetes. A faburkolatos mennyezet a gerendák között boltozatszerű, és akusztikailag is kedvező. A karéjoknak szerepe van a templom kapujánál is, a bejáratnál ez a megérkezők befogadására tett jelzés. A templom formavilága mára védjeggyé vált. Halformája miatt pedig a helyiek az egész kereszténység szimbolikus templomának tartják.⁴⁵

(35) A Kaleva-templom

Juha Leiviskä-t is érdemes megemlíteni. Egyszerű, de mégis nagy egyénisége a finn környezetépítésnek. Épületein a természetes fény minél gazdagabb és sokrétűbb hatását igyekszik elérni. Az 1975-ben épült *oului templom*ában a belső tér a fények átömlései által összeolvad. Az épület kubista elemekből áll. Az 1984-ben *Kirkkonoum*iban épült templomában nagyvonalú, összenyitható tereket találunk, melyek kiegyensúlyozott egységgé válnak az épületben. A legtöbbet idézett műve azonban a *Myyrmäki temploma*, mely szintén 1984-ben épült. Ebben az épületében keresztezi egymást az aaltoi környezetépítési irány és a térérzetet elméleti síkon kifejező vonal. Fallal kizárja a helyszín zavaró hatásait, egyenes vonalú, szigorú lezárást adva. A nyírfás liget felé leomlik az együttes.⁴⁶ A falakat önálló lemezként kezelte. A belső térbe beszűrődő fény állandóan változó mintázatokat alkot, összefüggésben a finn erdő világával, ahol a fák között vertikális fénysávok szűrődnek át.⁴⁷ Nincs hagyományos értelemben vett ablak és tető, csak falak és rések, így hagyva uralkodni a fényt. Nincs bútor sem, mivel az is hófehér, mint a fal és a mennyezet. A fényt csak a finom textíliák lágyítják a térben.

⁴⁵ Katona Vilmos: Tampere, Kalevan Kirkko In: Szakrális építészet {online}
<http://szakralis.wordpress.com/2009/03/12/tampere-kalevan-kirkko-1964-1966/> (Letöltés időpontja: 2014.10.11. 16 óra 47 perc)

⁴⁶ Kaszás Károly: A finn építészet a második világháború után. Építészet és környezetépítés. In: Debreceni Disputa. 2008. szeptember VI. évf. 9. szám p. 31-36.

⁴⁷ Kovács Péter: Tradíció a finn építészetben. In: Post Scriptum. Utóirat. 2010/4. X. évf. 57. szám

(36) Myyrmäki templom

Egyedileg irányított a mesterséges fény is, az égbolt csillagait utánzó, lazán elhelyezett, csillogó díszlámpákkal.⁴⁸ Úgy tűnik, mintha a lámpákat véletlenszerűen rendezték volna el, arany színükkel pedig kitűnnek a csendes és világos templomból.⁴⁹ Az 1994-ben *Kuopio*ban épült *männistöi Szent János templomában* a kompozíció látszólag ugyanaz, de ebben az épületében gazdagabban használja a formai újításokat, így már nem tud olyan egyszerű lenni, mint elődje. Itt egyszerre jelentkezik a természetes és a misztikus fényhasználat. A többszörösre nyitott természetes napfény pedig ezt a misztikusságot még tovább fokozza.⁵⁰

Az egyszerű, világos, fehér felületek ereje nem az egyetlen jellemzője a skandináv épített környezetnek. A természet impulzusa a napfény vibráló mintáival, vagy a drámai fény- és árnyékhatás mulandósága mind hozzátartozik a jellegzetes északi, finn megközelítéshez. Az egyedi üvegek, anyagok és formák változó képeket eredményeznek a napok és az évszakok folyamán.

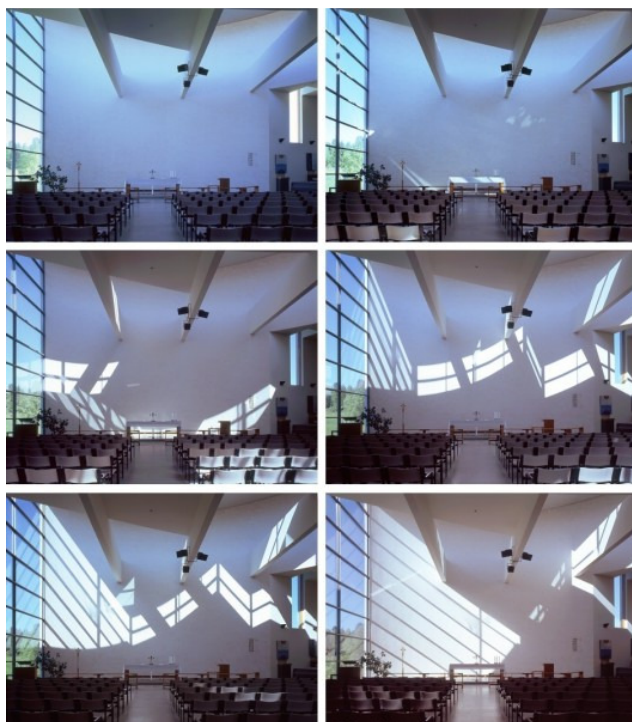
Néhány templom jellegzetes fénymintákkal hívja fel a látogatók figyelmét az egész reggeli liturgia alatt, valamennyi csak a liturgia végén, délből üdvözlő a napfényt, míg mások végig csak tompított fénynél rejlenek, hogy fokozzák az elmélyülést.

Kiemelkedő példája a drámai fény- és árnyéksorozatnak a *Käpy és Simo Paavilainen* által tervezett *tamperei Pirkkala templom*. Az oltár vászonként funkcionál, amelyen a gazdag, kontrasztos napfény változó kivetüléseit láthatjuk. Az üveg jelen esetben úgy működik, mint egy lencse vagy egy tükör.

⁴⁸ Kaszás Károly: A finn építészet a második világháború után. Építészet és környezetépítés. In: Debreceni Disputa. 2008. szeptember VI. évf. 9. szám p. 31-36.

⁴⁹ Kari Järvinen, Merja Nieminen: Bushel with a copper lid. In: Arkkitehti. 2004/4. szám

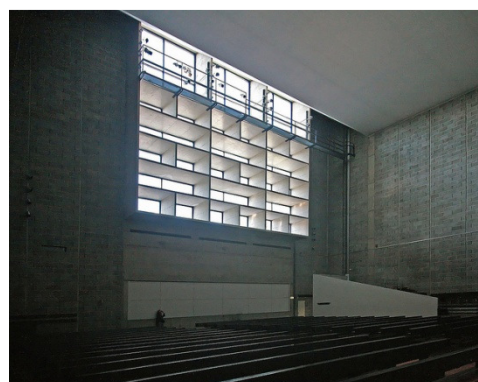
⁵⁰ Kaszás Károly: A finn építészet a második világháború után. Építészet és környezetépítés. In: Debreceni Disputa. 2008. szeptember VI. évf. 9. szám p. 31-36.

(37) Pirkkala templom

Más építészek, mint Aarno Ruusuvuori kerülnek az erős, drámai napfény alkalmazását, amely elvonná a figyelmet a liturgiáról. Az ő értelmezése szerint a napfény a fény egy absztraktabb megjelenéséből származik, de ahogy mondja: „A fény ered valahonnan, de az embereknek sürgősszerűen tudniuk, hogy honnan. A fénynek önmagában nincs vége, ezáltal megteremti az örökkévalóság végtelenségének érzését.”⁵¹

Aarno Ruusuvuori 1965-ben épült *tapiolai templom*ában egyesül minden építészeti érték. Tiszta geometriai formákat találunk kívül és belül is. A külső falak vertikálisan tagoltak a fenyőerdő ritmusában. A belső tér a színek, a fény és a csend tere.

(38) A tapiolai templom

⁵¹ Thomas Schielke: Light Matters: Whiteness in Nordic Countries In: ArchDaily {online}
<http://www.archdaily.com/542503/light-matters-whiteness-in-nordic-countries/> (Letöltés időpontja:
 2014.11.09. 13 óra 25 perc)

A természetes fény egy fényfalon át érkezik, amely kaput képez a természeti világ és a belső tér között. Ennek ellenpólusa a tér másik végében lévő kereszt és fal, amely csak egy kisebb fénycsíkkal van megvilágítva.⁵²

Az épület megoldásában szakít a hagyományos szerkesztésmóddal és anyaghasználattal. Az atmoszférát új technológiai módszerekkel teremti meg. Monolitikus és előregyártott vasbeton szerkezetekkel készült, kitöltő falazata mészhomok téglából és előregyártott könnyűbeton elemekből áll. Formái és színezése tekintetében visszafogott, szolid, egyszerű. A homlokzatok osztásában és arányaiban következetesen érvényesül az épület szerkesztési elve. Alaprajzában is tartózkodik minden egyéni gesztus megmutatásától. Terei fegyelmezetten két belső udvar köré sorakoznak, így a külső megőrzi zárt jellegét.⁵³

Aalto 1978-ban befejezett *riolai temploma* ugyan nem Finnországban épült, de a táji környezete, az erdős hegyoldal és a folyópart találkozása nem üt el a tipikus finn környezettől. Az épület tömegével a hegyoldalon lelépcsőző fakoronákra reflektál. A szétnyíló tetőn keresztül beérkező fénysávok állandóan változó belső teret generálnak.⁵⁴ Az északi fény a függőleges aszimmetrikus bordákra szóródva lágy fényből álló rácsot hoz létre, amely a hívőkre vetül, így meghitt, szent térré változtatva a helyet. Az oltár körüli intenzívebb fény célja, hogy közvetlenebb kapcsolatot teremtsen az oltár, a keresztelőkút, a kórus és az orgona terei között.

(39) Aalto riolai templomának belső tere

⁵² Kovács Péter: Tradíció a finn építészetben. In: Post Scriptum. Utóirat. 2010/4. X. évf. 57. szám

⁵³ Nagy Elemér: Mai finn építészet. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1976.

⁵⁴ Kovács Péter: Tradíció a finn építészetben. In: Post Scriptum. Utóirat. 2010/4. X. évf. 57. szám

A templom egyedülálló külső szerkezetét a Riolát körülvevő három hegység: a Montovolo, a Monte Vigese és a Monte Vigo ihlette. A természettel harmonikus forma jelenik meg Aalto szándékosan tiszta szerkesztésében. A profilok egy pontba közelítenek, reprezentálva a középpontot, melyet az egyház maga képvisel.

(40) Aalto riolai temploma

Az épület belső tere mérsékelten díszítetlen maradt, modern stílusban. Ornamentika helyett a felülről érkező természetes fénnel emeli ki a boltozatokat. Az egyetlen ablak a Limentra folyó felé tekint. A templomban található bordák pedig szerkezetileg Aalto lámpáira emlékeztetnek.⁵⁵

⁵⁵ Sarah Edwards: AD Classics: Riola Parish Church/Alvar Aalto In: ArchDaily {online}
<http://www.archdaily.com/161448/ad-classics-riola-parish-church-alvar-aalto/> (Letöltés időpontja:
2014.10.11. 23 óra 53 perc)

5. Kortárs finn szakrális építészet

A modern finn szakrális építészetben a természeti formák átértelmezése, transzformációja, a természet tisztaságának és erejének megjelenítése az uralkodó. A kortárs építészet újra előbbre helyezte a sajátos finn megjelenést.

Kari Järvinen és Merja Nieminen 2003-ban épült *temploma Laajasalo városrészben*, Helsinki keleti félszigetén található. A templom egyszerre viseli magán a tradicionális építészeti jegyeket és válaszol az őt körülvevő környezetre. Szerkezetében és anyaghasználatában hagyományos, de formájában újat hoz. A templom egész teherhordó szerkezete, belső burkolata és bútorzata fa, ami tűzvédelmi okokból középületben még Finnországban is kivételes. Ez teszi egyedülállóvá az épületet. Fenyőfából épült a teherhordó szerkezet és nyírfából a burkolat. A bútorzat pedig szil- és hársfából készült. A mennyezetet látszó rétegelt-ragasztott fatartók rácsgerendázata fedi. Egyedül a külső burkolat különbözik, ahol patinás rézlemez láthatunk, mintegy védőpáncélként.

(41) Laajasalo templom

(42) A Laajasalo templom belső tere

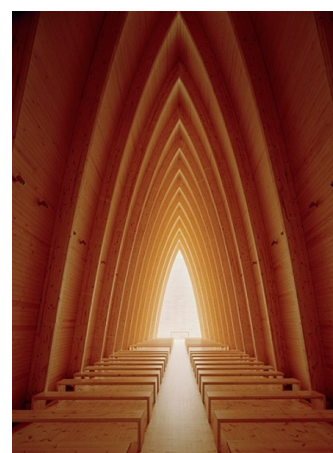
Az épület két, önmagában is működőképes egységre tagolható. A zajos főút felől a templom nagyobb tömegével zár, ezáltal védettebb helyzetbe kerül az alacsonyabb, közösségi ház és vendégszállás funkciójú együttes. A templombelső osztatlan, az alacsony belmagasságú előcsarnok észak felől nyílik. A liturgikus tér közepén kettéválasztható, és az előcsarnokból mindkettő külön-külön is feltárható. A templom hosszmetSZete lépcsőzetes szerkesztésű, legmagasabb pontja a sekrestye fölött található féltorony. Ez, a három lapból szerkesztett világítótorony jelöli ki a megszentelt hely középpontját. A természetes fény Juha Leiviskä alkotásaihoz hasonló módon, szabadon

jut a belső térbe a mennyezet felől, vagy oldalról az álló falpaneleken át. Estéknként 'szentjánosbogár lámpák' világítanak a belső térben.⁵⁶

A *Matti Sanaksenaho* által tervezett *turkui Szent Henry ökumenikus kápolna* Hirvensalo szigetén, egy erdős, dombos területen található. Kelet-nyugati tájolású, a tájra összpontosít. A felé vezető útvonal enyhén emelkedik, így kiemelve az épületet. Külső borítása réz, mely az idők folyamán zöld lett, ennek következtében összhangba került a környező fák színével. A templom egy tengelyre felfűzött, a végén található az oltár. A nagy térbe egy kis előcsarnokon át vezet az út. Az első keresztény jelkép a hal volt, a kápolna ezt a szimbólumot idézi.⁵⁷

(43) Szent Henry ökumenikus kápolna

(44) A kápolna belső tere

Egyetlen keskeny és magas hosszából áll az épület, és köztes ablakai egyáltalán nincsenek. A belső térnek két természetes fényforrása van: a végfal csúcszáródásánál és az utolsó boltmező teljes megnyitása által.⁵⁸ Mindkét irányból erős fény jut be a kápolnába. A kontrasztos fény-árnyék játék erőteljesen definiálja a belső teret. A fenyőfából készült bordák a fény útját meg-megakadályozzák, ám konstrukciójukat éppen ez emeli ki.⁵⁹ Az apszisfény vonzza a belépőt, a hátfali fény pedig csupán arra szolgál, hogy a szem átmenettel szokjon a félhomályhoz. A boltmezőket belül

⁵⁶ Katona Vilmos: Helsinki, Laajasalon kirkko In: Szakrális építészet {online} <http://szakralis.wordpress.com/2009/09/22/laajasalo-helsinki-2003/> (Letöltés időpontja: 2014.10.11. 17 óra 13 perc)

⁵⁷ St. Henry's Ecumenical Art Chapel. In: Architonic {online} <http://www.architonic.com/aisht/st-henrys-ecumenical-art-chapel-sanaksenaho-architects/5100059> (Letöltés időpontja: 2014.11.03. 18 óra 34 perc)

⁵⁸ Katona Vilmos: Turku-Kaistarniemi, Pyhän Henrikin ökumenikus kápolna In: Szakrális építészet {online} <http://szakralis.wordpress.com/2009/10/06/turku-kaistarniemi-pyhan-henrikin-okumenikus-kapolna-2004-2005/> (Letöltés időpontja: 2014.10.11. 17 óra 13 perc)

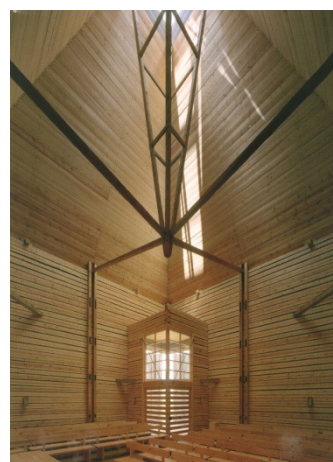
⁵⁹ St. Henry's Ecumenical Art Chapel. In: Architonic {online} <http://www.architonic.com/aisht/st-henrys-ecumenical-art-chapel-sanaksenaho-architects/5100059> (Letöltés időpontja: 2014.11.03. 18 óra 34 perc)

természetesen fa héjazat tölti ki. Az épület gerince enyhén hullámzik, mivel a külső réz vázbordázat különböző magasságú záradékokkal készült. A hullámzó hátú struktúra és az egymáson elcsúszó lemezpikkelyek a Kalevala mitikus ősképeivel hozhatók kapcsolatba. A héjazat tövéénél lámpatesteket helyeztek el. A mesterséges megvilágítás invertálja az eredeti térélményt. Az átfutó padlófény pedig kiemeli a bordázat vertikálisát.⁶⁰

A *Kärsämäki templom* modern épületben jeleníti meg a hagyományos finn építészetet. Alapkonceptiója mind szerkezetileg, mind funkcionálisan egyszerű. Egy letisztult kortárs épület, amely a népi fatemplomokból, és azok tornyaiból vette a mintát.

(45) Kärsämäki templom

(46) A belső tér

A kortárs templomot hagyományos, 1700-as évekbeli módszerrel építették fel. A templom két részből áll, egy magból és egy köpenyből, mely kátrányos fekete zsindely. Törekedtek az egyszerű, archaikus megoldásokra, de odafigyeltek az időjárás-ellenállóság megvalósítására is. A köpeny alatti félhomályos térrészben találjuk az előcsarnokot, a sekrestyét, és a tároló helyiségeket. Ezen az átmeneti részen keresztül vezetik át a látogatót a belső magba, ahol a fény kitarulkozik.⁶¹

A 2005-ben épült *Viikki Church* épülete Helsinkiben található, tervezője a *JKMM Architects* építésziroda. A templom tervezésekor arra törekedtek, hogy a belső tere olyan legyen, mint egy tér az erdőben. Struktúrákat hoztak létre faoszlopok, illetve gerendák csoportosításával. Ezzel alapvetően meghatározták az egész épületbelső. A

⁶⁰ Katona Vilmos: Turku-Kaistarniemi, Pyhän Henrikin ökumenikus kápolna In: Szakrális építészet {online} <http://szakralis.wordpress.com/2009/10/06/turku-kaistarniemi-pyhan-henrikin-okumenikus-kapolna-2004-2005/> (Letöltés időpontja: 2014.10.11. 17 óra 13 perc)

⁶¹ Anssi Lassila: A cantana to craftsmanship. In: Arkkitehti. 2004/4. szám

cél a barátságos, és felemelő hangulatú csarnok megteremtése volt, amely méltó utódja lehet a hagyományos finn fatemplomoknak.

(47) JKMM Architects: Viikki Church

(48) A Viikki belső tere

A belső térben olyan összecsukszó székeket helyeztek el, amelyek hosszú, templomi pad benyomását keltik. A templom bútorainak rezgő nyárfa felülete kihangsúlyozza a háromoldalú ezüst oltárt. A templom összekapcsolja az ősi építési módszert a modernnel, a csiszolatlan felületeket a kifinomultakkal, az időbeliséget az örökkévalósággal.⁶²

A *Kuokkala church* épületének alapötlete egy egyszerű plasztikus forma volt. Ennek ellenére az elkészült alkotás mégis újraértelmezi a templomépítő hagyományt, az épületet áthatja korunk design-ja.

(49) A Kuokkala church tömege

A háromemeletes épület túlnyomórészt fából készült, de anyaghasználatában megjelenik a réz és a pala(fedés) is, továbbá gránit lépcső vezet a látogatókat a

⁶² Viikki Church, Helsinki. In: e-architect {online} http://www.e-architect.co.uk/finland/viikki_church.htm (Letöltés időpontja: 2013.10.15. 18 óra 07 perc)

főbejáráthoz. Mennyezete egy kombinált ragasztott keret és rácsos fa héjszerkezet konstrukciója, mely vizuálisan integrálja az előcsarnok terét.⁶³

(50) A Kuokkala belső tere

A fényjáték ebben az épületben is különleges, ahogy azt már megszokhattuk a finnektől.

(51) Fényjáték

A *K2S Architects* építésziroda alkotása, a *Kamppi kápolna* Helsinki központjában, a forgalmas Narinkka tér déli oldalán helyezkedik el. Ezzel Finnország egyik legélénkebb városi terén teremt nyugodt, meghitt helyet. A kis szakrális épület hajlított fa homlokzatával beáramlik a város látképébe. Ezzel egy időben a finoman kialakított belső tér átöleli a látogatókat és megvédi őket a külső nyüzsgő városi élettől.

⁶³ Antti Ahlava: Kuokkala church, Jyväskylä. In: *Arkkitecti*. 2010/4. szám

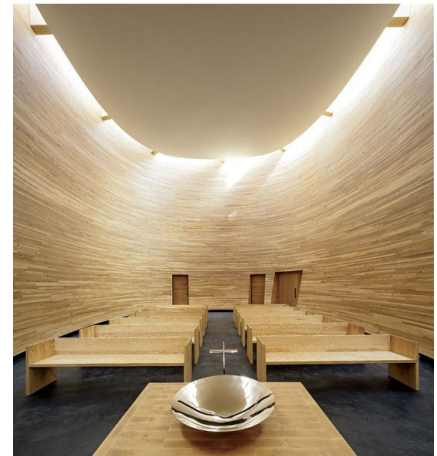

(52) Kamppi Chapel of Silence

A kápolna minden irányból megközelíthető. Simonkatu irányából egy kisebb, négyzet alakú térről nyílik fel a Narinkka tér felé, ahonnan egy lépcső vezet le a bejárat szintjére. A bejáratok a Narinkka tér és a Lasipalatsi épülettel szemben helyezkednek el. A másodlagos terek a tér felé nyitnak. A bejárat előterek kiállítási térként is funkcionálnak. Csak a tényleges kápolna tömege áll fából. A szakrális tér egy nyugodt hely, amelyben távolinak tűnik a nyüzsgő szomszédság. A fény finoman érintkezik a hajlított felülettel és a meleg anyagok definiálják a belső teret. A kápolna belső falai vastag, olajozott éger deszkákból épültek. A bútorok is tömör fából készültek.

(53) A Kamppi kápolna mennyezete

(54) A Kamppi kápolna belső tere

A homlokzatok vízszintes, csaphornyos lucfenyő deszkákból készültek, amelyeket áttetsző nanotechnológiai viasszal kentek be. A szerkezeti keret vágott, hosszoldott, ragasztott elemekből áll.⁶⁴

⁶⁴ Kamppi Chapel. In: ArchDaily {online} <http://www.archdaily.com/252040/kamppi-chapel-k2s-architects/> (Letöltés időpontja: 2014.11.08. 15 óra 53 perc)

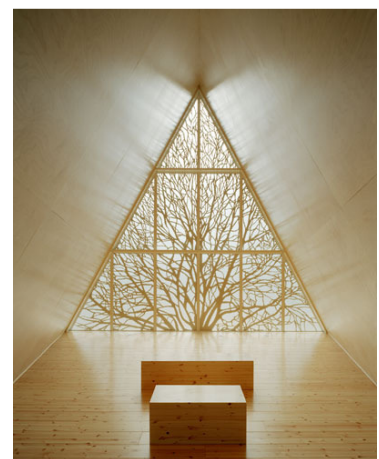
A *Lilja Chapel* Oulu-ban, Észak Finnországban található. A kápolna egy nyitott verseny győztes terve volt, melyet az építészhallgató, Vesa Oiva tervezett. Egy forgalmas kiállítási területen várja a látogatókat, békés, meditációs teret nyújtva, ahol az emberek élvezhetik a csendet.

(55) Lilja Chapel

Lilja az UPM Wisa faipari cég terméke, egy meditáció céljára készült ideiglenes, hordozható kápolna. Az épület 70 m² alapterületű, beleértve a bejáratokat, kijáratokat, valamint a meditációs termet. A cél a minél nyitottabb terek tervezése volt. Az épületben nincs ajtó, a felületek világosak, és egyszerűek. Kerüli az egyértelmű vallási szimbólumokat, mégis könnyedén azonosítható szentélyként.

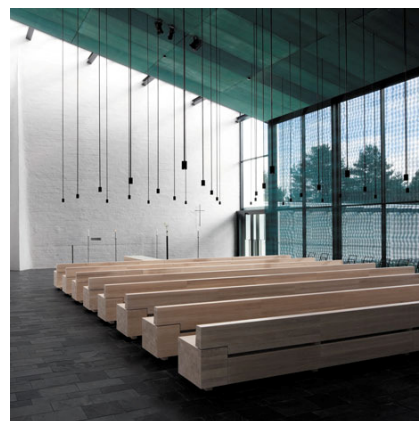
Az épület a hajó vagy a madár formájával hozható kapcsolatba. A neve "Lilja" (Lily) a változásra, elmúlásra utal. A tér az élet körforgásának megteremtésére törekszik, és a pihenés helyét kínálja a látogatónak. A kápolna üvegfala egy fa motívumot ábrázoló lemez, amely a növekedést jelképezi és a szabadtéri rendezvények háttéréül is szolgálhat. Ahogy a fény átáramlik a mintán, felidézi az erdőt, amely a finnek számára fontos meditációs hely.

(56) A Lilja Chapel belső tere

A kápolnában a padlóba ágyazott spot lámpák világítanak. A fény lendületessé teszi a belsőt, és az üvegfal hangsúlyozásával érvényesül a meditációs tér. A fény, a fa, valamint az élő természet poétikus megjelenítése a forma expressziójának tiszta, világos elemei. Az építőknek mind a struktúra, mind a forma kihívást jelentett, hiszen biztosítaniuk kellett az időjárástól független, egyszerű szét- és összeszerelést. A kápolna azonban bizonyítja, hogy az előregyártott építési módszer alkalmazható ilyen összetett épületek esetében is.⁶⁵

A *helsinki-i Avanto Architects* fehérre meszelt kápolnát tervezett a finnországi Vantaaba. Egy 2003 tavaszán megrendezett nyílt építészeti verseny győztes munkája volt ez a *”Polku”* (*”Path”*) nevezetű terv (egyébként Szent Lőrinc kápolna). Az épület három különböző méretű kápolnából és egy harangtoronyból áll. Szerkezete monolit vasbeton konstrukció, a tető patinás rézből, a padló palaköböl készült. A bejáratú sétány egy kistóval övezett udvaron át vezet a kápolna előterébe. A felülvilágító mutatja az útvonalat az épületen keresztül egészen a régi, szomszédos templom temetőjéig.

(57) Az Avanto Architects temploma

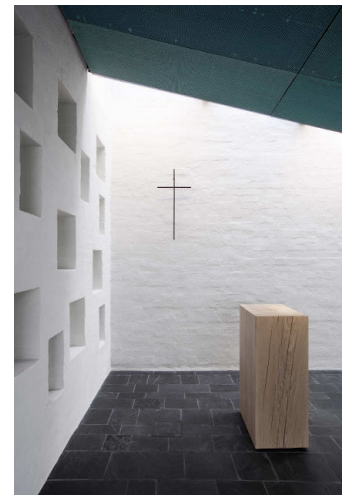
A látképben a régi kőtemplom harangtornya maradt a domináns. Az új templom anélkül köti össze a terület különböző aspektusait, hogy önmagát túlzottan kihangsúlyozná. A kápolna a temetőhöz kapcsolódik, így hagyva érintetlenül a régi épületek saját határait és területeit. A környezetre a kisebb részekre bontással válaszol. A temető kőfalai is visszhangoznak a tervben, hiszen a három különböző méretű kápolna egymásba ágyazott merőleges falakra épült. Az épületegyüttes sarokpontján pedig egy új harangláb fejezi be a kompozíciót és vezeti a szemünket az ég felé.

⁶⁵ Lilja Meditative Chapel. In: UPM {online} <http://www.upm.com/EN/MEDIA/All-news/Pages/%E2%80%98Lilja%E2%80%99-meditative-chapel-made-from-UPM%E2%80%99s-WISA-wood-products-001-to-10-helmi-2011-19-26.aspx> (Letöltés időpontja: 2014.11.08. 20 óra 08 perc)

(58) A "Path" templom

A templom hasonló szerkezettel épült, mint a környék régi épületei. A teherhordó falazat tömörségével kiegyenlíti a hőmérsékletváltozást, és nedvesség ellen szigetel. A fehér felületek fénylő, nyugodt, békés háttérrel nyújtanak a templomban zajló eseményeknek. A mennyezetet és az üvegfalakat a temető irányában patinázott rézháló borítja, ez mintegy képernyőként funkcionál a külvilág és a kápolna terei között. A háló a napsugárzásból eredő hőterhelést is csökkenti. A kis kerteket és udvarokat alacsony kőfalak határolják. A nyilvános terek padlói pedig palából készültek.⁶⁶

(59) A kápolna belső tere

⁶⁶ Chapel of St. Lawrence by Avanto Architects. In: Dezeen {online}
<http://www.dezeen.com/2011/04/20/chapel-of-st-lawrence-by-avanto-architects/> (Letöltés időpontja: 2014.11.09. 23 óra 19 perc)

6. Összegzés, tézis bizonyítása

Az emberek az építészet hajnala óta épületek felállításával dicsőítették Istent, de vajon jó benyomást tesznek Istenre, -aki az eget és a földet teremtette- a mi fennkölt, magasztos épületeink vagy a fény drámai modulációja? Isten jelenléte nem eredendően nagyobb a chartres-i katedrálisban, mint a világ legszerényebb kápolnijában vagy akár egy üzletben. Isten nem igényel különleges épülettípust, hogy találkozzon a teremtményeivel. Nekünk, embereknek van szükségünk a nyugodt, békés, meditációs terekre, ahol átszellemülhetünk és átélhetjük azt a meditációs élményt, amelyet a tér nyugodtsága ad meg.

A finn templomépítészetet alapjaiban meghatározta a táji környezet, a múlt, a hagyományok és a nemzeti karakter. A nagyvilágtól való izoláltságuk miatt megmaradtak az ősi hagyományaik. A keresztény misszionáriusok a 11. században léptek be Finnországba, de a nemzeti pogány vallás még folytatódott egészen a 12. századig, amíg a kereszténység meg nem erősödött. A belső területekre azonban így sem jutott el olyan szigorúan a vallás. Az 1520-as években pedig a királyi politika a reformációra történő áttérés lett. A reformáció befogadta a régi szokásokat és hagyományokat, aminek hatására a kisebb templomokban megjelent egy ősi jelrendszerű díszítőművészet. A középkorban a templomok már nyugati mintára épültek, mégis jellemző volt rájuk a sajátos finn megjelenés, mint a lohjai templomban, ahol a falfestmények pogány lényeket ábrázolnak. A 20. század is követte a kialakult ortodox sémát, de a kortárs építészet ismét előbbre helyezte a finn megjelenést, a természeti formák átértelmezését, transzformációját. Uralkodóvá vált a természet tisztaságának és erejének szakrális megjelenítése. A tradicionális építészetet a kortárs átvette és újraértelmezte. Átöröklődött a kortársba a közösségteremtő képesség és a természet szeretete is.

Kutatásom során arra jutottam, hogy a finn építészetnek nincs rendkívüli magyarázatra szoruló oka. Finnország egy csendes, érintetlen, periférikus sarka a Földnek, amelyet évszázadok óta a természetes környezete határoz meg. A finn építészet ezen adottságok egymásra hatásából keletkezett, az építész beavatkozása révén. A természettel való szoros együttélés meghatározta az emberek világképét. Finnország távoli elhelyezkedése és a fejlődésben tapasztalható kisebb lemaradás pedig elősegítette a

hagyományaik megőrzését, és pozitív hatással volt az építészetre. A kiemelkedő művészek integrálták alkotásaikban a tradíciót. Úgy tervezték meg épületeiket, hogy azok egyaránt rezonáljanak a téli kevés fényre és a hosszú nyári napokra is. A tiszta, egyszerű, világos felületekről való fényvisszaverődés a praktikus előnyökön és a szépségen túl, könnyedebbé is teszi a teret. Egy szenvedélyes fotóst is jobban érdekli a fényhatások játéka és a természet szépsége, amely megérinti az emberi lelket. Az időjárás szélsőséges változásai és a sajátos északi fény vezettek azokhoz az egyedi megoldásokhoz Finnországban, amelyeket láthattunk. A Nap alacsony helyzete szintén sajátos szituációt teremt északon, hiszen ez által több fény lép be az épületbe oldalról, mint felülről, az árnyékok pedig elnyújtottabbak. A fehér felületek kiváló fényvisszaverők, így maximalizálják a fényerőt a belsőben, a sötét, téli időszakokban is. A téli nap intenzitása felerősítve a hóval nagyon erősen be tud hatolni a templomba. A fény tulajdonképpen beköltözik a térbe. A fehér felületek pedig ezt a fényjátékot elősegítik és kiegészítik. Egyes templomokban a fény belső ornamentikaként működik. Ennek a drámai fény- és árnyéksorozatnak kiemelkedő példája a tamperei *Pirkkala templom*, ahol az oltár olyan, mint egy vászon, amelyen a gazdag, kontrasztos napfény változó kivetüléseit láthatjuk.

A fa épületbelsőket is a természet, az erdő látványának szeretete eredményezhette. Ez azonban nem elegendő magyarázat. Finnország szárazföldjének 70 százaléka erdőség, így ez az alapanyag vált a legfontosabb építőanyaggá. Továbbá a finnek még ma is nagy áldozatokat hoznak annak érdekében, hogy a természettel való kapcsolatuk megmaradjon, hiszen évszázadokon át az erdő és a víz határozta meg egész életüket, lelki életüket. A természet és a belső tér kapcsolatára az egyik legszebb példa az *otaniemi kápolna* épülete, ahol tulajdonképpen nem is két külön tér kapcsolatáról beszélünk, hanem a két tér egyet jelent. A templomban is benne vagyok a természetben. „Mire megyünk az ajtóval, mikor nem templomban élünk. A világban élünk.”⁶⁷ A természetesség, a természetben lévőség a pogány attitűdből eredeztethető és meghatározó az épületekben, de emellett ezekben a templomokban is fontos a fény játéka, amely nélkülözhetetlen eleme is minden szakrális épületnek. Ez szükségtelenné is tesz minden más próbálkozást, hiszen itt a fény önmagában és egyszerűségében is

⁶⁷ Kalle Holmberg (rendező, 1982): Vaskor, azaz a Kalevala korának emberei (film). Yleisradio (YLE), Finland.

díszítőértékkel bír. Személyes véleményem szerint pedig még hitelesebb, szebb és expresszívebb hatást eredményez, mint bármilyen ornamentika. Plotinus, ókori filozófus szerint Isten nem más, mint a legfinomabb fény. Hiszen minden látható dolog, amit érzékelünk, a fény miatt van. Minden elsősorban fény. A többi nem számít. A fény az előbbi idézetben belső, isteni fényként értendő, amelynek a templomokban természetesen fizikai megmutatkozásai is vannak.

Mindent összevetve tehát arra az eredményre jutottam, hogy a templom legfontosabb jellemzője a *fény* azon szerepe, hogy a világgal - Istennel – természettel kapcsolatot teremt.

Köszönetnyilvánítás

A dolgozat elkészültében nyújtott segítségért köszönet illeti:

Kovács Péter DLA

Finn Nagykövetség könyvtára, Budapest

Debreceni Egyetem Műszaki Karának könyvtára

Felhasznált irodalom

Könyvek:

- Elias Lönnrot: Kalevala. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2007. (ford.: Vikár Béla) ISBN-13: 978 9 63078 089 6
- Haapio. Propuu /kiadványban nem szerepel/ (saját fordítás)
- Ilmar Talve: A finn népkultúra. Ethnica Kiadás, Debrecen, 2000. ISBN-10: 963 472 481 7
- Johannes Linnankoski: Dal a tűzpiros virágról. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1987. ISBN-10: 9 63073 982 8
- Juha Pentikäinen: Kalevala Mythology. Indiana University Press, Bloomington and Indianapolis, 1999. ISBN-13: 9780253336613 (saját fordítás)
- Lars Petterson: Finnish wooden church. Otava Kiadó, Helsinki, 1890. ISBN-10: 9 51112 417 X (saját fordítás)
- Lauri Honko: Finn mitológia. In: Hoppál Mihály (szerk.) A Tejút fiai. Tanulmányok a finnugor népek hitvilágáról. Európa Könyvkiadó. Budapest. 1980. p. 188-213. ISBN-10: 9 63072 187 2
- Nagy Elemér: Mai finn építészet. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1976. ISBN-10: 9 63101 115 1
- Periainen Klinge: Finland: Nature, Design, Architecture. Finnish Society of Crafts and Design, 1985. ISBN-13: 978 9 51922 913 3(saját fordítás)
- The language of wood. Museum of Finnish Architecture, Helsinki, 1987. ISBN-10: 9 51922 913 2 (saját fordítás)

Film:

- Kalle Holmberg filmje: Vaskor, azaz a Kalevala korának emberei

Folyóiratok:

- Arkkitehti. 2004/4. szám
- Arkkitehti. 2005/5. szám
- Arkkitehti. 2010/4. szám

- Kaszás Károly: A finn építészet a második világháború után. Építészet és környezetépítés. In: Debreceni Disputa. 2008. szeptember VI. évf. 9. szám p. 31-36.
- Kovács Péter: Tradíció a finn építészetben. In: Post Scriptum. Utóirat. 2010/4. X. évf. 57. szám
- Meggyesi Tamás: A szakrális tér és a fény. In: Vigilia. 78. évf. 5. szám p.322-329.
- Török Ferenc: A szakrális tér. A modern templomépítészet Magyarországon. In: Vigilia. 78. évf. 5. szám p.330-336.

Internet:

- <http://www.dezeen.com> (Letöltés időpontja: 2014.11.09. 23 óra 19 perc)
- <http://www.archdaily.com> (Letöltés időpontja: 2014.11.08. 15 óra 53 perc)
- <http://szakralis.wordpress.com> (Letöltés időpontja: 2014.10.11. 17 óra 13 perc)
- <http://magyarkurir.hu/hirek/szakralis-terek-modern-finn-templomepiteszet-budapest-galeriaban> (Letöltés időpontja: 2014.05.02. 15 óra 34 perc)
- <http://www.upm.com> (Letöltés időpontja: 2014.11.08. 20 óra 08 perc)
- <http://www.architonic.com> (Letöltés időpontja: 2014.11.03. 18 óra 34 perc)
- <https://www.turunseurakunnat.fi> (Letöltés időpontja: 2014.11.12. 16 óra 31 perc)

Képjegyzék

- 1. kép: Sarokillesztési technikák
[Forrás: Lars Petterson: Finnish wooden church. Otava Kiadó, Helsinki, 1890]
- 2. kép: A Pyhämaa Luoto templom alaprajza és metszete
[Forrás: Lars Petterson: Finnish wooden church. Otava Kiadó, Helsinki, 1890]
- 3. kép: Pyhämaa, Luoto temploma
[Forrás: Lars Petterson: Finnish wooden church. Otava Kiadó, Helsinki, 1890]
- 4. kép: Pyhämaa, Luoto templombelső
[Forrás: Lars Petterson: Finnish wooden church. Otava Kiadó, Helsinki, 1890]
- 5. kép: A Botteni blokkpillér szerkezeti rajza és fényképe
[Forrás: Lars Petterson: Finnish wooden church. Otava Kiadó, Helsinki, 1890]
- 6. kép: Saloinen temploma 1622-ben
[Forrás: Lars Petterson: Finnish wooden church. Otava Kiadó, Helsinki, 1890]
- 7. kép: A templom délnyugat és északkelet felől
[Forrás: Lars Petterson: Finnish wooden church. Otava Kiadó, Helsinki, 1890]
- 8. kép: Hailuoto templomának belső tere 1659-ben
[Forrás: Lars Petterson: Finnish wooden church. Otava Kiadó, Helsinki, 1890]
- 9. kép: Vöyri temploma és harangtornya délnyugat felől
[Forrás: Lars Petterson: Finnish wooden church. Otava Kiadó, Helsinki, 1890]
- 10. kép: Vöyri templomának belső tere
[Forrás: Lars Petterson: Finnish wooden church. Otava Kiadó, Helsinki, 1890]
- 11. kép: Kempele templomának belső tere
[Forrás: Lars Petterson: Finnish wooden church. Otava Kiadó, Helsinki, 1890]
- 12. kép: Sodankylä templomának belső tere
[Forrás: Lars Petterson: Finnish wooden church. Otava Kiadó, Helsinki, 1890]
- 13. kép: Sodankylä temploma rekonstrukciós rajzon 1700-ban
[Forrás: Lars Petterson: Finnish wooden church. Otava Kiadó, Helsinki, 1890]
- 14. kép: Petäjävesi templomának kupolája
[Forrás: Lars Petterson: Finnish wooden church. Otava Kiadó, Helsinki, 1890]
- 15. kép: Pihlajavesi temploma, nyugati nézet
[Forrás: Lars Petterson: Finnish wooden church. Otava Kiadó, Helsinki, 1890]
- 16. kép: Pihlajavesi templomának belső tere
[Forrás: Lars Petterson: Finnish wooden church. Otava Kiadó, Helsinki, 1890]
- 17. kép: Elisabet templomának homlokzata
[Forrás: Lars Petterson: Finnish wooden church. Otava Kiadó, Helsinki, 1890]

- 18. kép: Elisabet templomának alaprajza
[Forrás: Lars Petterson: Finnish wooden church. Otava Kiadó, Helsinki, 1890]
- 19. kép: Lemi templomának alaprajza
[Forrás: Lars Petterson: Finnish wooden church. Otava Kiadó, Helsinki, 1890]
- 20. kép: A boltozatról készült fénykép
[Forrás: Lars Petterson: Finnish wooden church. Otava Kiadó, Helsinki, 1890]
- 21. kép: A turkui székesegyház
[Forrás: https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcSpmuy_0Fg43JqJYn3w1gk_DeJyq4NzItuzPSU8YG-tQtoTVYeV1A] (Letöltés időpontja: 2014. 11. 10. 22:49)
- 22. kép: St. Olaf templom
[Forrás: https://c1.staticflickr.com/7/6127/5998840145_99d6a3eba5.jpg] (Letöltés időpontja: 2014. 11. 11. 22:53)
- 23. kép: A St. Olaf templom belső tere
[Forrás: http://www.booksfromfinland.fi/wordpress/wp-content/uploads/2010/10/sisakuva_puuvalmis-350x217.jpg] (Letöltés időpontja: 2014. 11. 12. 21:35)
- 24. kép: A lohjai templom
[Forrás: Fotó: Kovács Péter DLA)
- 25. kép: A lohjai templom egyik falfestménye
[Forrás: http://cdn.c.photoshelter.com/img-get/I0000bt_4PxcwVMc/s/600/480/VH002691.jpg] (Letöltés időpontja: 2014. 11. 13. 11:25)
- 26. kép: A turkui temetőkápolna
[Forrás: <http://media-cache-ak0.pinimg.com/736x/c2/7b/ed/c27bed8b0b0f500ace9d88ee49385345.jpg>] (Letöltés időpontja: 2014. 11. 01. 18:33)
- 27. kép: A természet egyenlő a belső térhatással
[Forrás: http://41.media.tumblr.com/4597cf5f6ebf3a6e43207a0c6a011e/tumblr_mjrbguMMIqls8c58jo6_r1_500.png] (Letöltés időpontja: 2014. 11. 01. 18:36)
- 28. kép: Otaniemi, a természet az oltárkép, télen
[Forrás: <http://hicarquitectura.com/wp-content/uploads/2013/02/63.jpg>] (Letöltés időpontja: 2014. 10. 24. 16:23)
- 29. kép: Otaniemi, a természet az oltárkép, nyáron
[Forrás: http://pds.exblog.jp/pds/1/200605/04/01/c0044801_1415442.jpg] (Letöltés időpontja: 2014. 10. 24. 16:26)
- 30. kép: Otaniemi, belső tér
[Forrás: http://centerbrook.com/blog/wp-content/uploads/2012/03/IMG_2751-560x373.jpg] (Letöltés időpontja: 2014. 11. 01. 20:06)
- 31. kép: Viljo Revell tamperei temetőkápolnája
[Forrás: http://2.bp.blogspot.com/-2aUBLkHRMIs/UCk0hYzq4VI/AAAAAAAAABIM/_H_CFd0mxlc/s1600/06-Viljo+Revell+1960+Vatiala+funeral+chapel+Finland.png] (Letöltés időpontja: 2014. 11. 01. 20:28)
- 32. kép: Viljo Revell, oltár
[Forrás: http://quod.lib.umich.edu/cgi/i/image/api/thumb/ummu/04-07156/04_07156/!250,250] (Letöltés időpontja: 2014. 11. 01. 20:32)
- 33. kép: Vuoksenniskai templom
[Forrás: <http://cdn.archinect.net/images/650x/k5/k514zrxhabcagvmu.jpg>] (Letöltés időpontja: 2014. 11. 01. 22:07)

- 34. kép: Kaleva-templom belső tere
[Forrás: http://3.bp.blogspot.com/_pKA34P4zFyw/S9MNP8e-AiI/AAAAAAAAAFc/RTZVhyfIPo4/s1600/Kaleva_Church+-+Church+and+organ.jpg] (Letöltés időpontja: 2014. 11. 01. 22:48)
- 35. kép: Kaleva-templom
[Forrás: http://4.bp.blogspot.com/_pKA34P4zFyw/S9MLghroj2I/AAAAAAAAAFM/-yHbmKBIGIY/s1600/Kaleva+Church,+Tampere.JPG] (Letöltés időpontja: 2014. 11. 01. 22:52)
- 36. kép: Myyrmäki templom
[Forrás: <http://www.quondam.com/dt99/0101i19.jpg>] (Letöltés időpontja: 2014. 11. 02. 18:52)
- 37. kép: Pirkkala templom
[Forrás: http://ad009cdnb.archdaily.net/wp-content/uploads/2014/08/54006412c07a809ad70000a0_light-matters-whiteness-in-nordic-countries_159-2--530x601.jpg] (Letöltés időpontja: 2014. 11. 09. 13:27)
- 38. kép: A tapiolai templom
[Forrás: https://c2.staticflickr.com/4/3086/5733774403_edf18366ef_z.jpg] (Letöltés időpontja: 2014. 11. 02. 19:34)
- 39. kép: Aalto riolai templomának belső tere
[Forrás: <http://ad009cdnb.archdaily.net/wp-content/uploads/2011/08/1314723507-201009-riolaaalto-19-528x351.jpg>] (Letöltés időpontja: 2014. 11. 02. 19:28)
- 40. kép: Aalto riolai temploma
[Forrás: <http://ad009cdnb.archdaily.net/wp-content/uploads/2011/08/1314723308-201009-riolaaalto-11-1000x666.jpg>] (Letöltés időpontja: 2014. 11. 02. 23:56)
- 41. kép: Laajasalo templom
[Forrás: Kari Järvinen, Merja Nieminen: Bushel with a copper lid. In: Arkkitehti. 2004/4. szám (Fotó: Jussi Tiainen)]
- 42. kép: A Laajasalo templom belső tere
[Forrás: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7e/Church_in_Laajasalo_Helsinki.jpg] (Letöltés időpontja: 2013.11.05. 15:34)
- 43. kép: Szent Henry ökumenikus kápolna
[Forrás: <http://www.architonic.com/aisht/st-henrys-ecumenical-art-chapel-sanaksenaho-architects/5100059>] (Letöltés időpontja: 2013.11.05. 13:26)
- 44. kép: A kápolnabelső tere
[Forrás: <http://www.architonic.com/aisht/st-henrys-ecumenical-art-chapel-sanaksenaho-architects/5100059>] (Letöltés időpontja: 2013.11.05. 13:30)
- 45. kép: Anssi Lassila: Käsämäki templom
[Forrás: Anssi Lassila: A cantana to craftsmanship. In: Arkkitehti. 2004/4. szám (Fotó: Jussi Tiainen)]
- 46. kép: Anssi Lassila: Käsämäki templom
[Forrás: Anssi Lassila: A cantana to craftsmanship. In: Arkkitehti. 2004/4. szám (Fotó: Jussi Tiainen)]
- 47. kép: JKMM Architects: Viikki Church
[Forrás: Kovács Péter DLA]
- 48. kép: A Viikki belső tere
[Forrás: JKMM Architects: Viikki Church. In: Arkkitehti 2005/5. szám]
- 49. kép: A Kuokkala church tömege
[Forrás: Antti Ahlva: Kuokkala church, Jyväskylä. In: Arkkitehti. 2010/4. (Fotó: Jussi Tiainen)]
- 50. kép: A Kuokkala belső tere
[Forrás: Antti Ahlva: Kuokkala church, Jyväskylä. In: Arkkitehti. 2010/4. (Fotó: Jussi Tiainen)]

- 51. kép: Fényjáték
[Forrás: <http://www.archdaily.com/72755/kuokkala-church-lassila-hirvilamm/webjy36/>] (Letöltés időpontja: 2014.11.10. 19:57)
- 52. kép: Kamppi Chapel of Silence
[Forrás: <http://ad009cdnb.archdaily.net/wp-content/uploads/2012/09/1348495135-exterior1-rights-marko-huttunen-528x386.jpg>] (Letöltés időpontja: 2014.11.08. 15:51)
- 53. kép: A Kamppi kápolna mennyezete
[Forrás: https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcRuvYHyjWZVsJe2TyyJ0UITa5ZkJ-W_9UbdL3eX-Fbjk3RLtZd0] (Letöltés időpontja: 2014.11.08. 15:54)
- 54. kép: A Kamppi kápolna belső tere
[Forrás: http://ad009cdnb.archdaily.net/wp-content/uploads/2012/07/4ff5d1f928ba0d6c9f00002c_kamppi-chapel-k2s-architects_image003-528x351.jpg] (Letöltés időpontja: 2014.11.08. 15:59)
- 55. kép: Lilja Chapel
[Forrás: <http://caseyreedjohnson.files.wordpress.com/2011/03/lilja-chapel1.jpeg?w=480>] (Letöltés időpontja: 2014.11.08. 20:21)
- 56. kép: A Lilja Chapel belső tere
[Forrás: <http://www.imagodeiblog.com/wp-content/uploads/Closer-to-God-13.jpg>] (Letöltés időpontja: 2014.11.08. 20:25)
- 57. kép: Az Avanto Architects temploma
[Forrás: http://static.dezeen.com/uploads/2011/04/dzn_Chapel-of-St.-Lawrence-by-Avanto-Architect-top21.jpg] (Letöltés időpontja: 2014.11.09. 23:30)
- 58. kép: A "Path" templom
[Forrás: http://static.dezeen.com/uploads/2011/04/dzn_Chapel-of-St.-Lawrence-by-Avanto-Architect-top1.jpg] (Letöltés időpontja: 2014.11.09. 23:34)
- 59. kép: A kápolna belső tere
[Forrás: <http://4.bp.blogspot.com/-kkXOUi2GChI/TzBGevMjzQI/AAAAAAAAABUI/NypS-4ZGuKY/s640/+Avanto+Architects%252C+Ville+Hara+and+Anu+Puustinen%252C+Chapel+of+St.Lawrence%252C+Vantaa%252C+Finland%252C+2010+%252Sanctuary%2529+.jpg>] (Letöltés időpontja: 2014.11.09. 23:38)